

ОЛЕКСАНДРА ГЛАЗОВА

РІДНЕ СЛОВО

**Посібник з розвитку
зв'язного мовлення**

9 КЛАС

Рекомендовано Міністерством освіти України

Київ
«Магістр-S»
1999

У посібнику зібрано й систематизовано матеріал, який дев'яти - класники впродовж навчального року вивчають на уроках розвитку зв'язного мовлення. Тут викладено теоретичні положення та вміщено вправи практичного характеру.

Посібник укладено відповідно до вимог програми “Рідна мова” (Л.В.Скуратівський, Г.Т.Шелехова, В.І.Новоселова).

Видання вміщує тексти різних стилів для усних та письмових переказів. Система поданих у посібнику вправ готує дев'ятикласників до роботи над твором-роздумом у публіцистичному стилі на морально-етичні та суспільні теми. Подано вправи та завдання, метою яких є відпрацювання умінь володіння різними функціональними стилями. Окремі розділи присвячені підготовці до роботи над рефератом, текстом доповіді на морально-етичну тему, над оповіданням, над складанням ділових паперів - заяви та автобіографії.

До посібника введено рубрику “Спілкуймося правильно!”, де зібрано поради щодо створення діалогів різних типів: встановлення контакту, обміну повідомленнями, волевиявлення, емоційно-оцінних діалогів та діалогів дискусійного характеру.

Посібник призначено для учнів дев'ятого класу середньої школи.

Учителі можуть використовувати видання як методичний посібник та збірник дидактичного матеріалу.

Студенти педагогічних вузів можуть скористатися посібником для підготовки до занять з методики викладання української мови.

ЗМІСТ

Повторення вивченого про мовлення та спілкування	3
СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!	
<i>Діалог-установлення контакту.</i>	7
<i>Формули мовного етикету українців</i>	
Повторення вивченого про текст	10
Повторення вивченого про типи і стилі мовлення	13
СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!	
<i>Діалог-обмін повідомленнями</i>	18
Стислий і вибірковий перекази текстів наукового стилю	19
Реферат на основі двох-трьох джерел	26
СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!	
<i>Діалог дискусійного характеру</i>	30
Стислий переказ текстів публіцистичного стилю	31
Доповідь на морально-етичні та суспільні теми	35
Твір у публіцистичному стилі на морально-етичні та суспільні теми	38

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!	
<i>Емоційно-оцінний діалог</i>	48
Стислий переказ текстів художнього стилю	49
Оповідання на самостійно обрану тему	53
СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!	
<i>Діалог-волевиявлення</i>	54
Ділові папери. Заява. Автобіографія	55
Поняття про стилізацію	58

1. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО МОВЛЕННЯ ТА СПІЛКУВАННЯ

1. Прочитати народну казку за особами. Придумати кінцівку (відповідь наймита). Пояснити, чому між зятем та тещею не відбулося мовленнєве спілкування. Чи можливе воно без використання виражальних засобів мови? У якому співвідношенні перебувають мовлення та мова?

Як пан не по-нашому балакав

Одна вдова та оддала дочку за поганенького панка. А той земляків цурався та рідною мовою нехтував. От раз той зять поїхав до тещі в гості. А говорити по-українському соромиться, то й каже наймитові:

- Я балакатиму до тещі наче не по-нашому. А ти все сказане наче перекладай.
- От приїхали. Теща така рада, вітається, а він:
- Вухри-мухри! Вухри-мухри!
- Теща злякалася й питає наймита:
- Що це йому таке сталося, що річ йому одібрало?
- А парубок каже:
- Та то він уже забув по-своєму балакати, бо все по закордонах тиняється.
- От теща почала про дочку розпитувати та про онуків, а зять усе:
- Вухри-мухри! Вухри-мухри!
- Так їй страшно за нього стало. Питає вона зятя:
- Може, обідати вже будете?
- А він:
- Вухри-мухри! Вухри-мухри!
- А наймит перекладає:
- То він каже, що не хоче обідати. Ідіть, паніматко, від нього, а то бачите - аж сердиться, що ви з обідом докучаєте.
- Теща з наймитом пообідали, а зять зостався не ївши. Увечері знов теща питає зятя, чи вечерятиме. А він:
- Вухри-мухри! Вухри-мухри!

Наймит каже:

- Не хоче вечеряти, каже, щоб дали шматок хліба та кварту води.

Дала йому теща хліба й води, а сама повечеряла з наймитом. Зять уже так сердиться на наймита, їсти страшенно хоче, а таки не хоче по-своєму балакати.

Уранці лагодиться вже він їхати. Теща й того й сього несе на віз дочці та онукам на гостинець. Зять радий, що дарунків багато, та:

- Вухри-мухри! Вухри-мухри!

А наймит:

- Не несіть нічого! Пан не хоче брати, каже, щоб забрали геть.

Теща й позабирала все назад.

От як виїхали на шлях, панок почав наймита сварити і каже:

- Я через тебе голодний сидів і додому нічого не везу. Коли так, чого я сюди й приїздив?

А наймит на те відповідає:

- .....

*2. Прочитати вірш. Пояснити значення фразеологізмів **одібрало руки, одібрало ноги, одібрало мову**. Чому здатність до мовлення (спілкування за допомогою мови) є для людини винятково необхідною?*

В старої жінки одібрало руки,
Але вона й не дума помирать.
Її годують з ложечки онуки,
Дочка купає, носить ліки зять.

В старої жінки одібрало ноги,
Але вона не хоче помирать.
Її онуки люблять, як нікого,
Дочка купає, носить ліки зять.

В старої жінки мову одібрало -
І от вона зібралась помирать.
Вмовляли всі: дочка, онуки, зять,
Та й крихти хліба кілька днів не брала.
Померла...

Дмитро Іванов.

3. Прочитати текст, скласти його план. За планом розповісти про види та форми мовленнєвої діяльності.

Мова й мовлення становлять нерозривну єдність. Мовлення - це процес використання людиною засобів мови з метою спілкування. Крім того, мовлення - результат мовленнєвої діяльності.

Мовлення буває **усне та писемне, зовнішнє та внутрішнє, рецептивне та продуктивне.**

Для **писемного** мовлення, що виконує ту саму функцію спілкування, що й **усне**, застосовують необхідні графічні знаки. Писемне мовлення характеризується відсутністю безпосереднього контакту зі співрозмовником. Для писемного мовлення характерна більша розгорненість, ніж для будь-якої форми усного мовлення.

Внутрішнє мовлення - це мовлення подумки; користуються внутрішнім мовленням у процесі мислення. Людина мислить за допомогою слів, мислення здійснюється за допомогою мовлення. Звичайно людина, перш ніж висловити думку, промовляє про себе те, що має сказати, тобто користується внутрішнім мовленням. Для внутрішнього мовлення характерна стислість. Погано оформлені у внутрішньому мовленні думки неясно виражаються і в зовнішньому мовленні.

Рецептивне мовлення - це мовленнєва діяльність, пов'язана із сприйманням та усвідомленням звукового мовлення (аудіювання) або сприйманням та усвідомленням графічного тексту (читання).

Продуктивне мовлення - це мовленнєва діяльність, характерна для того, хто говорить або пише, тобто передає свої думки вголос за допомогою певних звукових знаків мови (говоріння) або за допомогою графічних знаків мови (письмо).

Мовлення може бути у **формі діалогу або монологу**. **Діалогічне** мовлення - це розмова двох або кількох осіб, висловлювання кожної з яких, як правило, характеризується стислістю. **Монологічне** мовлення - це мовлення для самого себе або для слухачів, характеризується граматичною розгорненістю і складністю.

Отже, процес мовленнєвого спілкування може здійснюватися за допомогою різних **видів** мовленнєвої діяльності (слухання, читання, говоріння, письма) і **форм** мовлення (діалог, монолог).

З посібника.

Словник.

Продуктивний - той, який створює, приносить результати. *Рецептивний* - той, що відтворює.

4. Прочитати. Про які види мовленнєвої діяльності йдеться в Біблійному оповіданні? Вказати згадані в тексті форми мовлення.

Бог наказав Мойсеєві піднятися на гору Сінайську. Пророк пробув там сорок днів і сорок ночей, і Господь говорив до нього із хмари. Потім дав

Мойсеєві кам'яну книгу, яка мала всього два листки, або дві "скрижалі" (таблиці). На таблицях було написано перстом Божим десять заповідей. Бог записав їх для того, щоб Мойсей міг читати заповіді людям.

Зійшовши з гори, Мойсей все, що відкрив йому Господь на горі Сінай, записав у книги. Так з'явилося в нас Священне Писання.

Біблійне оповідання.

5. Ознайомитися з прислів'ями. З довідок вибрати Божі заповіді, яким кожне з прислів'їв співзвучне. Заповіді та прислів'я прочитати попарно відповідно до їх змісту. Одну з таких пар записати. До яких видів мовленнєвої діяльності ви вдалися, виконуючи завдання?

Шануй батька й неньку, буде тобі скрізь гладенько. Чуже переступи, та не займи. До Бога дарма не взивай, а свій розум май. Як маєш когось оббрехати, то краще змовчати.

Народна творчість.

Для довідок.

Шануй свого батька та матір свою (5 заповідь). Не свідчи неправдиво на свого ближнього! (9 заповідь). Не прикликай імені Господа даремно (3 заповідь). Не кради! (7 заповідь).

6. Прочитати висловлювання, визначити його мету. Для кого призначене висловлювання (хто може бути його адресатом)?

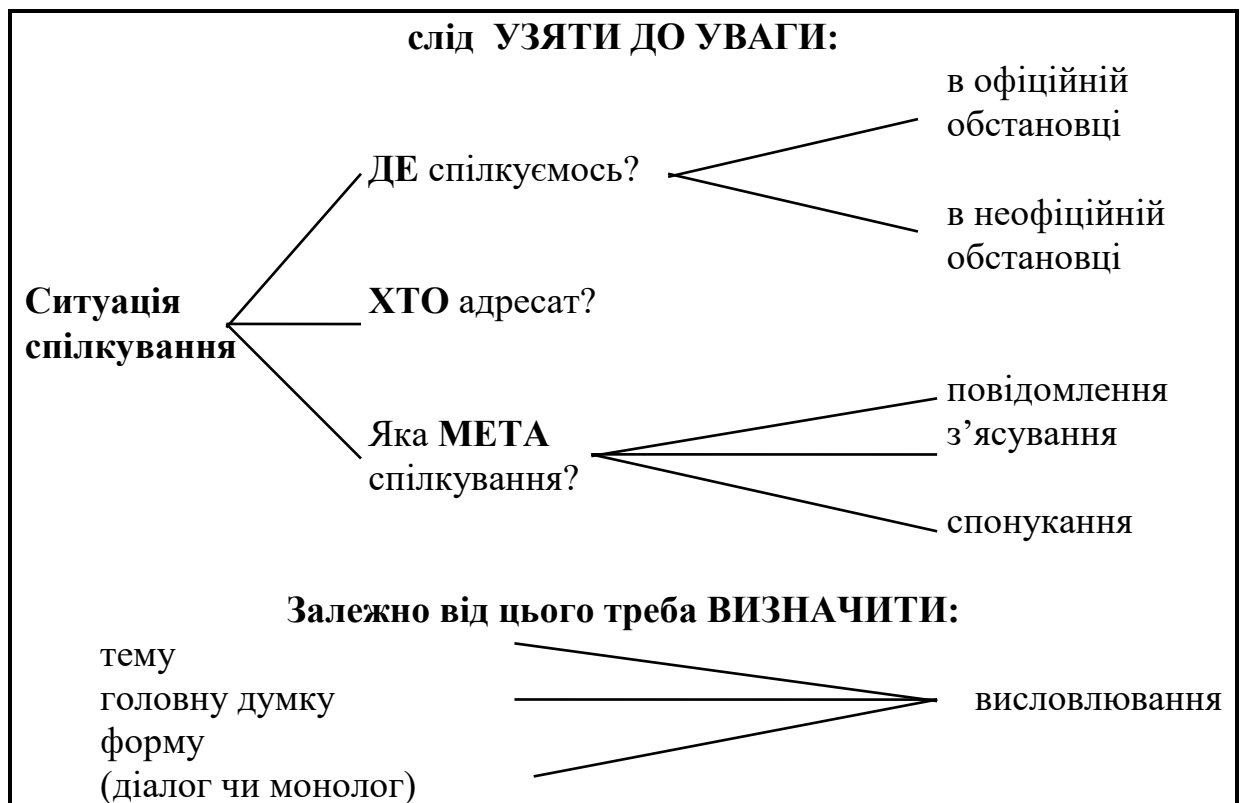
Говоріння, слухання, письмо, читання - види мовленнєвої діяльності. Коли ви говорите або пишете, то думку, яку прагнете донести до співрозмовника, оформляєте в слова або речення. Коли слухаєте або читаєте, намагаєтесь зрозуміти зміст чужого висловлювання.

При здійсненні кожного з видів мовленнєвої діяльності ви маєте конкретну мету - щось повідомити, одержати інформацію, спонукати, переконати тощо. Заради досягнення мети спілкування й створюються висловлювання.

З підручника.

7. Розглянути таблицю. Пояснити, що слід узяти до уваги, вступаючи в спілкування (тобто як зорієнтуватися в ситуації спілкування), і що залежно від цього визначити.

Перед тим, як вступити в спілкування,

8.3 опорою на подану вище таблицю, визначити тему та головну думку можливого висловлювання, уявивши, що ви прийшли:

- до читального залу міської бібліотеки;
- на виставку комп'ютерної техніки;
- до поліклініки або аптеки;
- до старшої сестри в день її народження;
- на шкільну дискотеку.

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!

**Діалог - установлення контакту
Формули мовного етикету**

*В усній формі діалогічне мовлення відбувається за умови безпосереднього контакту співрозмовників. Кожен з них то говорить, то слухає. Тому діалог складається із чергування висловлювань (**реплік**).*

У писемній формі діалогічне мовлення використовується в художніх творах для відтворення розмови персонажів.

*Репліка, що започатковує бесіду, називається **реплікою-стимулом**, тому що спонукає співрозмовника до відповіді або дії. Репліка, що звучить у відповідь, називається **реплікою-реакцією**.*

Досягненню мети спілкування між співрозмовниками сприяє встановлення між ними контакту. Саме з метою встановлення контакту використовуються формули мовного етикету, закріплені в суспільстві за певними умовами спілкування.

9. Пояснити, між ким могли б відбутись подані діалоги. Замість крапок додати можливі репліки-стимули або репліки-реакції. Вказати в діалогах етикетні вислови. Пояснити значення слова **етикет**. Що означає вислів **формули етикету**? Чи позначаються на мовному етикеті національні традиції, звичаєві приписи народу, особливості національного характеру? Яким чином?

1. - Здрастуйте вам у хату!

-.....

- Дуже дякую! Чи не дозволили б ви Оленці поїхати з нашою родиною найближчої неділі до Львова? Їдемо до бабусі на День Ангела. Бабуня знає, що Оленка - моя найближча подруга, і дуже хоче з нею познайомитись. Будь ласка, дайте дозвіл!

- .....

2. -.....

- Вибач, але сьогодні й завтра ця книга дуже потрібна мені для роботи над рефератом. Якщо можеш, трохи почекай. Наступного тижня я обов'язково поверну її до бібліотеки.

-.....

- Гарзд, словник я принесу завтра. Можеш попрацювати з ним два-три дні. Це справді рідкісне видання.

10. Розглянути таблицю. Пояснити, від чого залежить вибір етикетного виразу в конкретній ситуації спілкування

ФОРМУЛИ ЕТИКЕТУ	
ЗВЕРТАННЯ	Мамо, тату, бабусю, дідусю, сину, доню, сестро,

	брате, пані, пане, панно, панове, панство, товариство, добродію, добродійко, друже, подруго
ПРИВІТАННЯ	Доброго дня! Добридень! Здрастуйте! Доброго здоров'я! Радий Вас бачити! Вітаю Вас! Здрастуйте Вам у хату! Моє шанування! Привіт тобі, друже!
ПРОЩАННЯ	Прощайте! Бувай! До побачення! До зустрічі! Ми ще побачимось! Будьте здорові! Щастя Вам! Щасливої дороги! На все добре! Усього Вам доброго! Щасливі будьте! До завтра! Добраніч! Ідіть (залишайтеся) здорові! Моє шанування! З Богом!
ПРОХАННЯ	Прошу Вас... Дозвольте Вас попросити... Будь ласка! Якщо Ваша ласка... Будьте ласкаві (люб'язні!) Якщо Вам не важко... Не відмовте у проханні!
ВИБАЧЕННЯ	Пробачте, вибачте, перепрошую, даруйте, прийміть мої вибачення приношу свої вибачення, простіть мені, дуже жалкую, мені шкода, не гнівайтесь

11. Схарактеризувати ситуації спілкування, у яких буде прийнятним кожне з поданих звертань. Хто й до кого може так звертатися?

Пані Ольго, шановна Ольго Петрівно, Олюнечко, дорога Ольго, тьотю Олю, пані Семенченко, громадянко Семенченко, добродійко Ольго Семенченко.

12. За якої ситуації (офіційної чи неофіційної) можливе використання кожної із зазначених етикетних формул? Визначити притаманну кожній з формул тональність спілкування (підкреслено шаноблива, урочиста, нейтральна, дружня, фамільярна, жартівливо-іронічна).

Під час привітання.

Дозвольте привітати Вас. Салют! Добридень! Здоровенькі були! Моє шануваннячко! Цілую ручки. Радий Вас бачити. Привітик! Здоров! Доброго вечора. Я Вас вітаю.

Під час прощання.

Дозвольте відкланятися. До завтра! Побачимось! Щастя! Усього! Бувайте здорові! До скорої зустрічі! Обнімаю! Будь!

Вибачення.

Якщо можеш, вибач. Забудь. Дозвольте попросити пробачення. Прийміть мої вибачення. Падаю на коліна. Мені шкода. Не бери в голову. Більше не буду. Не гнівайтесь, будь ласка.

13. Скласти репліку діалога з подякою вчителю за організацію екскурсії, старшому братові за допомогу в навчанні, матері за святковий обід, товаришеві за поздоровлення з днем народження. Використати етикетні формули.

14. Скласти, використавши етикетні формули, та "проговорити" за особами діалоги, які могли б відбутися:

- між однокласниками, що вперше після літніх канікул зустрілися на шкільному подвір'ї;
- між гуртом дев'ятикласників та вчителькою святкового вечора в парку;
- між школярем та жінкою з немовлям, що попросила допомогти їй внести до автобуса дитячий візок;
- між школярем та сусідом, якому було ненавмисне завдано ним шкоди (розбито вікно, зіпсовано двері тощо).

2. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ТЕКСТ

15. Прочитати. Чи є поданий запис текстом? Свою думку довести.

Факторів впливу на фізичне та психічне здоров'я людини надзвичайно багато. Не останнє місце займає ставлення людини до життя, до інших людей, до самої себе.

Такі риси, як доброта, доброзичливість, людяність зберігають та зміцнюють здоров'я. Взаємини, засновані на таких якостях характеру, дають і оточуючим, і самій людині позитивні емоції, бадьорість, душевний спокій, відчуття самоствердження, прагнення удосконалитись. Водночас негативні емоції (образа, гнів, агресія, заздрість, страх) руйнують здоров'я.

Психологи переконливо довели, що причиною фізичного або морального здоров'я чи нездоров'я людей є характер їхнього мислення. Мислення може бути *саногенне* (оздоровче) і *патогенне* (руйнівне). Саногенне мислення дозволяє зрозуміти і виправдати людину, яка скривдила або підвела, була грубою тощо, дає можливість контролювати емоції, потреби, бажання. Патогенне мислення - це багатократне переживання в думках образи, кривди

і т. ін., виношування планів помсти, зведення рахунків. Таке мислення - величезна загроза для фізичного здоров'я людини.

Таким чином, доброзичливість, поміркованість, розважливість спроможні захистити від багатьох недуг.

З журналу.

***Текст** - це зв'язне висловлювання, що складається з кількох речень, об'єднаних темою, головною думкою та граматично.*

Тісний змістовий зв'язок існує між зачином, основною частиною та кінцівкою тексту, між його абзацами, а також між реченнями тексту. Розгортання змісту та розвиток головної думки забезпечується в тексті тим, що кожне речення, увібравши в себе інформацію з речення попереднього (слово, словосполучення), додає інформацію нову: доповнює, уточнює, розвиває або заперечує висловлену в попередньому реченні думку. Таким чином, текст має певну змістову і структурну завершеність.

Речення тексту пов'язані між собою й граматично: у них узгоджено форми часу і способу дієслів тощо.

16. У поданому в попередній вправі тексті визначити тему та головну думку. Дібрати два варіанти заголовка: такий, що відбивав би тему тексту, та такий, що увиразнював би головну думку. Визначити зачин та кінцівку. Пояснити, чим зумовлено поділ тексту на абзаци.

*Те, про що йдеться в тексті, становить його **тему**.*

*Тема складається з ряду **підтем**. Підтема розкривається кількома реченнями, які становлять абзац.*

***Абзац** має таку будову: зачин (заявка на підтему), розробка підтеми та кінцівка. Кінцівка в абзаці не обов'язкова. Її може не бути за умови, що думку вичерпано.*

*У тексті значного обсягу підтеми можуть членуватися на ще дрібніші частини теми - **мікротем**. Чітко сформульовані підтеми тексту - це пункти його простого плану. Назви мікротем тексту - це підпункти складного плану.*

***Головна думка** - це те, заради чого створено текст, адже він щось схвалює чи заперечує, до чогось закликає чи від чогось застерігає.*

17. Переписати речення у такій послідовності, щоб вони утворили текст. Почленувати текст на абзаци. Вказати зачин та кінцівку. Визначити тему тексту та його головну думку.

Зовнішнє і внутрішнє хамство найчастіше не є наслідком якогось злого задуму, а ознакою занадто товстої шкіри. В Японії, наприклад, робочий день в установі починається з ранкової гімнастики під супровід найніжнішої музики та побажань працівникам адміністрацією доброго здоров'я та гарного настрою. Існують цілі галузі науки, що досліджують моральний клімат у суспільстві в цілому та в конкретному гурті людей зокрема. Чи ж можна уявити щось подібне в нас? Серед усіх проблем людства проблема комфортного самопочуття особи в людському оточенні чи не найголовніша. У багатьох цивілізованих країнах до мікрофона для спілкування з людьми (скажімо, у транспортних засобах) допускаються тільки особи з приємним тембром голосу та з доброю душею. Адже вона стосується не лише продуктивності праці кожного з нас, а й здоров'я та тривалості життя.

З журналу.

Іноді текст може складатися з одного речення. Прикладами таких текстів є прислів'я, приказки, загадки, коломийки, ліричні чи сатиричні вірші-мініатюри, крилаті вислови-афоризми, гасла.

Проте тексти, що складаються з одного речення, трапляються рідко. Здебільшого прислів'я, приказки, афоризми входять до складу текстів, що вміщують певну кількість речень.

18. Прочитати прислів'я. Чому, на вашу думку, кожне з них, може становити окремий текст? Усно скласти текст, увівши до нього одне з поданих прислів'їв.

Лагідна думка - половина здоров'я. Пильнуй свого носа, а не чужого проса. Як чесна душа й мудра голова, то здорове тіло. Якою міркою міряєш, стільки тобі й відріжуть.

Народна творчість.

3. ПОВТОРЕННЯ ВИВЧЕНОГО ПРО ТИПИ І СТИЛІ МОВЛЕННЯ

19. Прочитати висловлювання, довести, що воно є текстом. Визначити тему й головну думку тексту. Про що в тексті розповідається, що в ньому описується? Щодо чого текст включає роздум? Чому складено в тексті оцінку?

Поняття *герб* як лаконічний графічний малюнок, що має певне символічне значення та скомпонований за встановленими правилами, виникло в Західній Європі в XI-XII століттях, за часів хрестових походів. Через деякий час постала й геральдика - мистецтво герботворчості і водночас наука, що регулює закони складання і вживання гербів. Дещо пізніше сформувалося кілька різновидів гербів: загальнодержавні, земельні (окремих земель), міські, організаційні (цехові, братські), родові.

Герб Київського воєводства відомий з кінця XV століття. На червоному з білою облямівкою щиті зображено стрункого білого янгола з лагідним обличчям. У руках янгол тримає опущені вниз меч та піхву.

Неодноразово висловлювалась думка про польське походження герба Київщини, що не відповідає науковій істині. Немає жодних підстав через притаманну польському гербові біло-червону барву або "покірну" поставу янгола цей герб вважати створеним під польським впливом, тому що територіальні знаки на наших землях формувалися виключно із самотніх давньоруських символів. Так, зображення янголів на стягах було в той час широко розповсюдженим. Поширеним в Україні був культ Архангела Михаїла, тому що саме він вважався патроном Київської землі, символом захисту її від ворогів.

Більшість давньоруських гербів відзначаються чіткістю та декоративністю. Ці герби надзвичайно гарні.

З журналу.

За своїм призначенням тексти поділяються на такі типи: розповідь, опис, роздум, оцінка предмета. Спрямованість кожного з типів виявляється в назвах.

***Розповідь** - це висловлювання, мета якого – повідомити про події чи дії, що розгортаються (або розгорталися) в часі та просторі. Розповідь відображує дійсність у динаміці.*

***Опис** - висловлювання про певні ознаки чи властивості предмета або явища. Ці ознаки є одночасними або постійними. За допомогою опису ми*

можемо вирізнити предмет з ряду інших. Опис передає одномоментність сприйняття дійсності, відображує дійсність у статисти.

Роздум - це висловлювання про встановлені людиною зв'язки між предметами та явищами, про причини й наслідки ознак, якостей, подій. Роздум фіксує не те, що є, було або може бути в дійсності, а те, що відбиває людська свідомість.

Оцінка предмета - це висловлювання, змістом якого є виявлення ставлення мовця до того, про що він розповів, що описав чи щодо суті явища або предмета, про який йдеться в роздумі.

20. Прочитати. До якого типу мовлення слід віднести текст? Свою думку довести. Вказати фрагменти тексту, що є роздумами-доведеннями, та фрагмент, що є роздумом-поясненням. У кожному з фрагментів визначити тезу.

"Відродимося!" - таке вітання пропонував запровадити в Україні Яр Славутич, поет української діаспори, гостюючи на батьківщині. Бо духовне відродження - доконечна умова виживання нації.

Надійною основою, підґрунтям цього процесу має стати повернення народів його історії, тому що саме знання вільної від лакування, ретуші й усіляких табу історії спроможне повернути народів гідність і честь. Проте історія не повинна бути служницею, якій наділи "нове" намисто підтасованих історичних фактів, тому що історична брехня спроможна завдати народній моралі непоправної шкоди.

Сьогодні багато організацій, клубів і політичних партій прагнуть мати власну символіку: емблему або й герб. Часто-густо вони використовують древні герби, безсоромно перекирчуючи й викривляючи їх, додаючи неіснуючі деталі або кольори. Це недопустимо! Древні реліквії неодмінно треба зберегти такими, якими вони були. Таким чином, втручання в композицію й колорит давніх гербів є аморальним.

Не слід забувати, що герб - символічне зображення, створене за законами і правилами геральдики, затверджене органами влади.

З журналу.

Словник.

Діаспора - перебування значної частини народу поза межами країни його походження.

Роздум-доведення відповідає на питання ЧОМУ? **Розгорнутий** роздум-доведення складається з трьох частин: тези (думки, що потребує доведення), доказу (або кількох доказів) та висновка. У

стягнутому роздумі-доведенні висновок відсутній.

***Роздум-пояснення** відповідає на питання **ЩО ЦЕ ТАКЕ?** Він складається лише з тези, яка сприймається як істинна, а тому не потребує доведення.*

***Міркування** - це висловлювання, що включає ланцюг тез. Деякі з цих тез підкріплені доведенням (роздум-доведення), деякі доведення не потребують (роздум-пояснення).*

21. Прочитати. Чи можна поданий текст вважати міркуванням? Свою думку довести, вказавши в тексті низку тез. Поєднавши подану в тексті інформацію та зміст 20 статті Конституції України, скласти міркування "Державний Прапор України".

Які критерії беруться до уваги для визначення "національності" символіки? Найвірогідніших маємо сьогодні три. Перший - витворення її в надрах народу без поділу його на класи, регіони, віровизнання тощо. Другий - самотність, оригінальність колірних сполучень і графіки, що відрізняють один народ від іншого. Третій - наявність у символіці національної ідеї.

Використаймо ці теоретичні постулати для аналізу наявних в Україні прапорів.

Червоний радянський прапор прийшов до нас з-за кордону. Цей символ пронизаний ідеєю безнаціональності, тотального космополітизму, вираженого в девізі "Пролетарі всіх країн, єднайтеся!" За таким смисловим навантаженням він не може репрезентувати жодну націю.

Це саме стосується й червоно-синього гібриду УРСР, яким намагалися сполучити несполучуване. Він, як і інші прапори-близнята радянських республік, несе сталінську ідею знищення націй, а не їх розвитку.

Розглядаючи синьо-жовтий прапор, бачимо, що саме він має всі ознаки українського національного символу. Він зародився в надрах українського народу, без будь-яких сторонніх впливів. Цей прапор відрізняє наш народ від інших народів світу, може правити за атрибут його самотності. І нарешті, останнє. Саме під жовто-блакитними кольорами остаточно визріла ідея незалежності українського народу, під ними народ зробив спробу здійснити її. На сьогоднішній день відокремити ідею свободи України від синьо-жовтого прапора вже неможливо.

Головне - ідея, закладена в символіку. Якщо ця ідея національна, то й символіка національна.

За Сергієм Лепявком

Словник.

Постулат - твердження, яке приймають без доведення, як вихідне.
Космополітизм - байдуже ставлення до батьківщини, заперечення патріотизму,

обстоювання ідеї "світового громадянства". *Тотальний* - повний, всеосяжний.
Атрибут - істотна ознака, постійна властивість чогось.

22. *Визначити стиль кожного з висловлювань. Свою думку обґрунтувати. Що вивчає стилістика?*

1. Стаття 10. Державною мовою в Україні є українська мова.

Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

З Конституції України.

2. Мова народу - це його дух і дух народу - це його мова. Яка мова - такий і народ, таке його бачення світу. Мова невіддільна від психіки етносу. Мова і етнопсихіка творять своєрідність окремого народу серед інших численних етносів, цивілізацій, національностей.

Вільгельм фон Гумбольдт,
німецький філософ та мовознавець.

3. Гірко признаватися, але перешкоди на шляху до духовного відродження, до ствердження статусу української мови як державної ще трапляються. На переговорному пункті вам подадуть бланк і зобов'яжуть заповнити його російською мовою: "Наши девушки не понимают украинского языка". Боляче чути таке не від якогось зайди, а від українців, яким рідна мова стала кісткою в горлі. Зрусифікованість не поспішає здавати свої позиції.

Упродовж багатьох десятиріч наша мова блукала рідною землею, не знаходячи притулку. Її топтали, нехтували нею, викидали за ворота сталінські та брежнєвські єзуїти. Нарешті рідна мова повернулася до рідного дому. Я, простий робітник, схилию свою сиву голову перед тими борцями, які зуміли відстояти і повернути її українцям. Бо рідна державна мова - це наша гідність, слава і гордість.

З газети.

4. Ти зрікся мови рідної. Тобі
Твоя земля родити перестане,
Зелена гілка в лузі на вербі
Від доторку твого зів'яне!

Ти зрікся мови рідної. Твій дух
На милицях жадає танцювати.
Від ласк твоїх закаменіє друг
І посивіє рідна мати!

Стилістика - це розділ науки про мову, що вивчає сукупність виражальних засобів мови (фонетичних, граматичних, словотворчих, лексичних, синтаксичних), закріплених за певними сферами спілкування..

Стиль мови - різновид мови, що вживається за певних умов спілкування та зумовлений метою спілкування.

Стиль мовлення - застосування відповідного стилю мови в певній сфері суспільного життя. Стилістику мовлення називають практичною стилістикою.

У сучасній українській літературній мові розрізняють такі стилі: **науковий, художній, офіційно-діловий, публіцистичний, конфесійний¹** (це так звані книжні стилі) та **розмовно-побутовий**.

23. Обміркувати окреслені нижче ситуації спілкування. Який стиль та тип мовлення ви виберете для монологічного висловлювання, передбаченого кожною з них? Пояснити, чим зумовлено вибір. Перевірити себе за таблицею.

- керівник мовного гуртка запропонував вам виступити з доповіддю про походження української мови;
- голова шкільної ради запланував на її засіданні ваш виступ щодо необхідності дотримувати у школі мовного режиму;
- у телефонній розмові ви хочете повідомити однокласника, який прихворів, про шкільні новини;
- ви переказуєте батькам пораду класного керівника придбати для вас шкільну форму нового зразка.

Отже, мовленнєве спілкування буде так:
зорієнтувавшись у ситуації спілкування та визначивши тему, головну думку та мету майбутнього висловлювання, **мовець має вибрати:**
стиль висловлювання;
тип висловлювання (або доречно поєднання різних типів);
дібрати відповідні задумові **виражальні засоби мови** (слова, граматичні форми та види речень).

¹ Конфесійний стиль обслуговує сферу релігійно-церковного життя суспільства. Він використовується у богослужбних книгах, церковних відправах, проповідях, молитвах.

Після цього мовець має реалізувати свій задум, тобто висловитись (усно або письмово, у формі монологу чи вступивши в діалог).

Якщо мети спілкування не досягнуто (адресат або адресати не зрозуміли мовця), це означає, що він припустився помилки в попередніх етапах спілкування.

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!

Діалог-обмін повідомленнями

Найчастіше репліки діалогу будуються за принципом питання-відповідь. Питальне слово репліки-стимулу (запитання) зумовлює зміст репліки-реакції (відповіді). Мета спілкування - з'ясувати ситуацію (загальне питання) та її уточнити (конкретне питання).

*У репліках такого діалогу використовуються слова **як? що? хто? чому? навіщо? куди?** Інколи в репліках використовуються вислови **чи не так, правда, адже так, значить**, які орієнтують на просте підтвердження або спростування висловленого.*

*В умовах неофіційного спілкування репліки-реакції (відповіді) можуть містити мінімум інформації (**так або ні**). В офіційній ситуації спілкування відповіді можуть уміщувати вичерпну інформацію, за будовою наближаючись до монолога. Репліки-спонукання (запитання) в офіційному спілкуванні мають будуватися так, щоб зміст висловленого було сприйнято однозначно.*

24. Скласти та “проговорити” за особами діалог, який міг би відбутися по телефону між однокласниками, один з яких не записав домашнього завдання, а другий не знає розкладу уроків на наступний тиждень. Використати загальні питання (для з'ясування ситуації) та конкретні (для її уточнення). Вжити подані в рамці етикетні формули.

Вибачте за турботу. Попросіть, будь-ласка, до телефону... Прошу зачекати. Зараз передаю трубку. Пробач, ти зараз не зайнятий? Я телефоную у такій справі... Ти просив зателефонувати. Завжди радий тебе чути. Не буду зловживати твоїм часом. Вдячний за розмову. Телефонуй

при нагоді. Отже, домовились.

25. Скласти та “проговорити” з використанням етикетних формул діалоги, можливі:

- між батьком школяра та його класним керівником, який повідомляє про дату проведення батьківських зборів;
- між однокласниками про перенесення репетиції шкільного літературного вечора на інший день через хворобу одного з ведучих;
- між учителем та головою батьківського комітету школи, що повідомляє про можливість та умови придбання необхідної для роботи навчального кабінету літератури (довідників, посібників) та час, коли можна ознайомитись із переліком літератури в книгарні.

4.СТИСЛИЙ І ВИБІРКОВИЙ ПЕРЕКАЗИ ТЕКСТІВ НАУКОВОГО СТИЛЮ

26. Уважно розглянути таблицю. За яких конкретних умов та з якою метою вдається до наукового стилю кожен зі школярів?

Науковий стиль	
Основна функція	Повідомлення знань, пояснення, аналіз явищ, доведення наукових припущень
Сфера вживання	Наука, техніка, освіта, виробництво
Основні види висловлювань	Наукова доповідь, лекція, стаття; підручники й посібники, наукові звіти, реферати, тези, рецензії, наукові та науково-популярні журнали
Загальні ознаки	Узагальненість (відстороненість від несуттєвого), логічність, конкретність, точність (однозначність), об'єктивність, аргументованість, фактографічність, послідовність викладу
Мовні ознаки	Уживання слів у прямому значенні. Використання термінів. Використання слів з абстрактним значенням, слів іншомовного походження. Переважання іменників над дієсловами. Використання конструкцій із прийменниковими сполученнями у відповідності, у

	зв'язку, на відміну, за допомогою, в результаті і т.ін., складних речень із причиново-наслідковими, умовними, часовими зв'язками між частинами.
--	---

27. Прочитати текст, визначити його стильову належність. Свою думку обґрунтувати, використовуючи подану в таблиці інформацію.

Українська історична наука повинна виробити нову концепцію. Термін "нова" не означає необхідності заперечення набутих від Нестора Літописця до академіка Скаби. Наша історіографія, представлена такими іменами, як Микола Костомаров, Володимир Антонович, Михайло Грушевський, Іван Крип'якевич та інші, має досягнення, що можуть зробити честь будь-якій національній науковій школі.

Проте оцінки фахівцями історичних подій збігаються далеко не завжди, що неминуче призводить до теоретичної несумісності, до суперечок, що загрожують перерости в конфліктні ситуації. А це спричинює брак належної глибини викладу. Прагнення забезпечити щонайвищу міру компетентності заходить у суперечність із відсутністю надійно розробленої системи, котру можна покласти в основу серйозних курсів.

Діалектика дослідження потребує органічного поєднання синтезу, тобто вироблення історіософської схеми, на яку слід накладати реальні історичні знання, та аналізу - ретельного розроблення фактологічної бази, наслідком чого має стати конструювання загальної системи.

За Михайлом Брайчевським.

Словник.

Концепція - система поглядів на явище, спосіб розуміння, тлумачення. *Історіографія* - сукупність досліджень, історичних праць. *Історіософія* - філософське, світоглядне підґрунтя історичної науки. *Компетентність* - обізнаність. *Діалектика* - розвиток, рух.

<p>У науковому стилі можна виділити такі підстили: власне науковий (уживається в дисертаційних дослідженнях, монографіях, наукових доповідях), науково-навчальний (застосовується в підручниках, посібниках, учнівських рефератах) науково-популярний (використовується у виданнях наукового змісту для найширшого кола читачів)</p>
---

28. Прочитати текст, визначити його стиль та належність до певного підстилю. З'ясувати поєднані в тексті типи мовлення. Скласти план опису

рослини. Дотримуючи стилю зразка, зробити вибірковий переказ опису рослини (усно).

Ковила

Рід ковилових налічує понад 300 видів. З них в Україні росте 12. Це багаторічні, рідше однорічні щільнодернинні трав'янисті рослини. Стебла - 30-100 см заввишки, тонкі, прямостоячі, голі. Пластинки листків вузьколінійні, голі або слабошершаві, у молодих листків на верхівці - китиці волосків. Колоски одноквіткові, зібрані у вузькі суцвіття. Плід - зернівка.

Більшість ковилових - кормові трави другорядного значення. Однак рослини цього виду відіграють важливу роль в утворенні найціннішого нашого ґрунту - чорнозему.

Могутня коренева система ковили, що дуже нагадує бороду, утворює щільні дернини. Під землею знаходиться нерідко більша частина рослини; пронизуючи ґрунт наскрізь, корінці відшуковують дефіцитну степову вологу та водночас збагачують його органічними речовинами. Чорнозем - продукт перегнивання степової рослинності в умовах посушливого клімату.

Ковила добре пристосована до життя в суворих степових умовах передовсім завдяки незвичній формі листків. Нижня пластинка листка гладенька. На верхній його частині - характерні борозенки. Устя розташовані по боках реберець, що розділяють борозенки. Таким чином, у листку, що згорнувся, устя знаходиться ніби в замкненій камері, де збирається вологе повітря, яке затримує випаровування. Такий "мікроклімат" зводить до мінімуму витрачання рослиною гостродефіцитної в посушливих степах вологи.

Квіточка ковили непримітна, не має яскравої оцвітини. Над парєю тісно прилеглих одна до одної квіткових лусочок підіймаються три тичинкових ніжки з важкими пиляками. На більшій лусочці знаходиться довгий придаток, так званий остюк, який може сягати півметра завдовжки.

Ковила - вітрозапильна рослина. Як тільки із заплідненої зав'язі починає розвиватися зернівка, квіткова лусочка з остюком міцно охоплює її і при дозріванні плоду падає разом з ним на землю. Остюк, по-перше, відіграє роль парашута, завдяки йому зернівки розносяться вітром по степу. По-друге, нижня частина остюка, позбавлена волосків, особливо гігроскопічна. В суху погоду вона гвинтоподібно закручується, у вологу - розкручується. Плід при цьому штопором самозаривається в землю.

Якщо плоди ковили потрапляють у шерсть вівці, вони угвинчуються в шкіру тварини. Існує медичний термін "ковильна хвороба". Йдеться про травмування тканин тварини остюками плодів ковили, внаслідок чого утворюються гнійники, свищі і настає виснаження.

Колись у південних ковилових степах використовувалися спеціальні машини, які зрізали плодоносні стебла цих рослин, щоб знешкодити пасовища для овець.

Нині майже всі види ковили зникають. Під впливом людської діяльності - розорювання степів, посиленого випасу худоби - ковила перетворилась на релікт степової рослинності.

За Анатолієм Давидовим.

Словник.

Релікт - явище, річ, що збереглися з давніх часів.

29. Прочитати текст, з'ясувати його стиль, визначити підстиль. За самотійно складеним планом написати вибірковий переказ: "Творчість Нестора-літописця та її значення".

Дослідження спадщини Нестора-літописця дає змогу краще пізнати минуле України-Русі. Зацікавлення дослідників викликає й особистість літописця, його приватне життя.

Батьківщина Нестора - Київ. Як указував сам літописець, він поступив до Печерської обителі послушником у юному віці. Згідно з твердженням істориків, Нестор прийшов до засновника Печерської лаври Феодосія сімнадцятирічним. Відповідно до церковних правил, ті, хто готував себе до служіння Богові в монастирі, підлягали трирічному випробуванню. Чернечий одяг дозволявся після іспитового терміну, потім тривало випробування послушанням. Тільки після цього давався дозвіл на постриг.

Витримавши випробування, юнак Нестор був удостоєний дияконського сану. Зазначимо, що за тогочасними правилами в *диякони* посвячували не раніше, як виповниться 25 років.

Перші твори Нестора - "Чтеніє про Бориса та Гліба" та "Житіє Феодосія". У цих книгах автор порушив проблему створення культу національних святих, якими були проголошені Борис, Гліб, Феодосій.

Несторова розповідь про життя Преподобного Феодосія, котрий, відстоюючи інтереси Київської Русі, боровся проти візантійського засилля, сповнена патріотизму й національного духу. Створюючи життєпис українського святого Феодосія Печерського, чорноризець спирався на найкращі зразки письменників-попередників християнської літератури. Глибина думок, вправність стилю написаного Нестором - наочне свідчення того, якого високого рівня досягла художня проза Київської Русі в другій половині XI ст.

Вершина творчості Нестора - літописний звод, названий автором "Повість временних літ". Працю над книгою письменник розпочав у 1110 р. У ранньому середньовіччі немає жодного руського твору, що за глибиною філософських узагальнень та стрункністю будови міг би стати з нею врівень.

Висока освіченість автора, копітка праця з князівськими архівами, що були надані Несторові київським князем Святополком, опрацювання усних переказів і легенд дали змогу створити широке історичне полотно.

Деякий час висловлювався сумнів щодо авторства Нестора. Однак дослідники спростували цю думку. Нестор підписував твори своїм ім'ям, посилався на себе в передмовах та післямовах. "Повість временних літ" також підписана його іменем. Отже, є всі підстави вважати укладачем літопису саме Нестора. Це твердження підтримує більшість сучасних істориків.

У Свято-Успенській Києво-Печерській лаврі Нестор провів 41 рік і помер у віці 58 років. Дехто з істориків дотримується іншої думки: літописець помер, маючи 65 років. Похований Нестор-літописець у Ближніх печерах Києво-Печерської лаври. Православні поклоняються іконам святого монаха Нестора в Києво-Печерській лаврі, у Володимирському соборі в Києві, у Почаївській лаврі.

За Анатолієм Денисенком.

30. Прочитати текст. Порівняти два подані плани: детального переказу та переказу стислого. У чому полягає робота над планом стислого переказу?

Чи відповідає переказ істині?

Як відомо, спроба князя Ігоря повторно зібрати з древлян данину закінчилася для нього трагічно. Плем'я повстало й вбило князя. Тоді княгиня Ольга з дружиною рушила на древлян війною. Київське військо не змогло здобути Іскоростень і тоді, за свідченням літопису, Ольга попросила в непокірних іскоростенців незвичну данину: по три голуби й три горобці від двору. Древляни погодилися. Княгиня звеліла своїм дружинникам до кожного голуба й горобця прив'язати трут. Коли смеркло, Ольга наказала випустити птахів, запаливши прив'язані трути. Горобці й голуби полетіли у свої гнізда: голуби в голубники, а горобці під стріхи. Двори спалахнули. Дружинники взяли місто й знищили його.

Переважна більшість істориків вважає, що підпал міста за допомогою птахів - тільки красива легенда. Проте досліджуючи історичний факт, слід насамперед з'ясувати питання, чи могло подібне трапитися взагалі. У даному випадку - чи могли голуби й горобці з підпаленими трутами полетіти до своїх гнізд, а не кудись в інше місце?

Природна здатність голуба завжди повертатися до гнізда була помічена людьми ще тисячоліття тому. Це спонукало використовувати голубів у поштових справах. У Парижі, в одній з військово-морських баз в Англії, у Ростові-на-Дону встановлено пам'ятники поштовим голубам, які в роки лихоліть переносили важливі повідомлення. Описані випадки, коли тяжко поранені голуби протягом тривалого часу повзли по землі і все-таки добирались до свого голубника.

Горобці бояться відкритих просторів і за найменшої небезпеки прагнуть сховатись. Випущені в полі дружинниками Ольги горобці мали негайно полетіти у напрямку Іскоростеня до своїх гнізд.

Тепер слід з'ясувати, чи могли іскоростенці погодитися сплатити княгині настільки незвичну данину.

Давні історики стверджують, що роси приносили в жертву півнів. Очевидно, Ольга просила древлян дати їй птахів, щоб вона могла принести їх у жертву під час тризни на могилі Ігоря. Після тривалої облоги міста свійської птиці там уже, мабуть, не залишилося. Стає зрозумілим, чому іскоростенці не звернули уваги на незвичність данини. Вони були впевнені, що голубів та горобців Ольга принесе в жертву замість півнів.

Свідчення про підпали міст за допомогою птахів трапляються в середньовічній західноєвропейській літературі. Широковідома скандинавська сага на подібний сюжет. Не виключено, що поштовхом для складання цієї саги були почуті варягами на Русі перекази про військову хитрість княгині Ольги.

Отже, літописні та усні перекази про спалення Іскоростеня за допомогою голубів та горобців цілком можуть мати під собою реальну основу. Княгиня Ольга була не тільки мудрим політичним діячем, а й кмітливим воєначальником.

За Анатолієм Зборовським.

План детального переказу

- I. Розправа древлян над князем Ігорем.
- II. Помста княгині Ольги.
  1. Військо Ольги не змогло здобути місто.
  2. Незвичайна данина.
  3. Птахи підпалили Іскоростень.
- III. Заперечення факту підпалу міста істориками.
- IV. Чи могло таке трапитися взагалі?
  1. Використання людьми здатності голуба повертатись до голубника.
  2. Страх горобців перед відкритими просторами.
  3. Чому іскоростенців не здивувала данина.
  4. Свідчення про подібні підпали в західноєвропейській літературі.
- V. Літописні перекази можуть мати реальну основу.

План стислого переказу

- I. Помста княгині Ольги за вбитого чоловіка.

II. Заперечення факту підпалу міста істориками.

III. Чи могла княгиня запалити місто за допомогою птахів.

1. Здатність голуба повертатися до голубника.
2. Страх горобців перед відкритими просторами.
3. Чому іскоростенців не здивувала данина.

IV. Основа літописного переказу - реальна.

Мета детального переказу - відтворити зміст тексту повно (не випускаючи деталей), послідовно (не порушуючи порядку подій), правильно (точно передаючи імена, назви, події та зв'язок між ними).

Мета стислого переказу - виділити в змісті тексту головне, випустивши все менш істотне й важливе. Послідовність викладу в стислому переказі необхідно зберігати.

Робота над детальним переказом тренує пам'ять, навчає добирати відповідні виражальні засоби мови (слова, граматичні форми, речення) для висловлення всіх переданих у тексті думок, почуттів та переживань, тоді як праця над стислим переказом навчає уникати багатослів'я, висловлюватися лаконічно й чітко.

31. Прочитати текст. З'ясувати його стиль, свою думку обґрунтувати. За самотійно складеним планом написати його стислий переказ.

Історія в словах

У лексичному складі української мови помітне місце посідають слова грецького походження. Більшість із них належить до розряду інтернаціоналізмів, тобто таких, що вживаються в багатьох мовах, які не є близькоспорідненими. Інтернаціоналізми поширені в сфері науки, культури, політики. У різних мовах вони зберігають близькість звучання і тотожність значення. Наприклад, *астрономія, гороскоп, математики, наяда, фотографія*. У слов'янських мовах, крім того, наявні слова грецького походження, пов'язані з обрядами християнського культу (*Апостол, ікона, архієрей, літургія, панахида, просфора*). Крім того, є ціла група грецизмів, які вживаються тільки в українській мові (*левада, халепа* тощо).

Помітний прошарок лексики грецького походження становлять імена людей, які увійшли до нашої мови із прийняттям християнства. Імена *Олексій* та *Олександр* походять від грецьких *Alexios* і *Alexandros*. У нашій мові обидва

імені зазнали фонетико-морфологічних видозмін. Перший звук [a], якого не буває на початку українських слів (крім вигуків), замінено на [o]; грецьке закінчення -os - відкинуто. Від імені *Олексій* походять суто українські фонетичні варіанти: *Оленько, Олешко*. Від *Олександр* (що має жіночу видозміну *Олександра*) - *Олесь, Лесь, Оленько, Олесья, Лесья*.

При зіставленні імен *Олексій* та *Олександр* неважко побачити, що вони мають спільну частину *олекс*, пов'язану з грецьким коренем *alexo* - захищаю, обороняю. У словниках імен *Олексій* перекладають як захисник, оборонець, і це правильно. Значення імені *Олександр* тлумачать як мужній оборонець, захисник людей, що не зовсім точно, бо грецьке *Alexandros* буквально означає той, що захищає від чоловіків. Кого захищає? Від яких чоловіків?

Тут треба згадати, що Александрос було друге ім'я Париса - сина троянського царя Пріама. Незадовго до народження сина Пріамовій дружині Гекабі наснилося, ніби вона народила вогонь, і той знищив рідне місто Трою. Тому, коли хлопчик народився, батько наказав віднести його на гору Іда й покинути на поталу звірині.

Проте малюк не загинув, його годувала своїм молоком ведмедиця. Через п'ять днів хлопчика знайшов пастух Агелай, узяв до свого дому, назвав Парисом і виховав як сина. Юнак відзначався відвагою та розумом. Він боронив отари від розбійників, за що дістав наймення Александрос, тобто той, що захищає отари від чоловіків (розбійників).

Красень Парис згодом таки згубив Трою. Згідно з міфами, до нього звернулись Гера, Афіна й Афродіта, щоб він розсудив, кому з них має належати яблуко з написом "Для найвродливішої". Парис присудив яблуко богині кохання Афродіті, яка за це допомогла йому викрасти в спартанського царя його дружину - Прекрасну Єлену. Це викрадення спричинило Троянську війну, оспівану Гомером у поемах "Іліада" та "Одіссея". На десятому році жорстокої війни Трою було переможено й спалено.

Хоч, згідно з легендами, Парис не виявив на війні хоробрості, його друге ім'я - Александрос - вийшло далеко за межі Греції, набувши поширення в різних народів світу.

За Олександром Пономарівим.

Словник.

Архієрей - грецька назва церковного сану - єпископа. *Літургія* - богослужіння, обідня. *Панахида* - молитва за померлих. *Просфора* - хліб для обряду причастя.

5. РЕФЕРАТ НА ОСНОВІ ДВОХ-ТРЬОХ ДЖЕРЕЛ

Реферат - це стислий виклад (перед аудиторією або в письмовій формі)

змісту кількох наукових праць, що стосуються певної проблеми.

Основна мета реферату - передача цілісної інформації, одержаної з різних джерел. Можна цитувати або переказувати якісь думки з них. На основі кількох текстів потрібно створити один текст відповідно до теми реферату.

32. Уважно прочитати . Чим відрізняється робота над рефератом від роботи над переказом та роботи над твором?

Послідовність дій у роботі над рефератом

1. Добір літератури відповідно до теми (2-3 джерела).
2. Визначення меж теми, осмислення головної думки реферату.
3. Опрацювання дібраних джерел (помітки, виписки, систематизація виписок за змістом).
4. Складання плану реферату в чорновому варіанті.
5. Концентрація дібраних фактів, цифр, цитат навколо кожного з пунктів плану.
6. Робота над остаточним варіантом плану з урахуванням головної думки реферату та його обсягу.
7. Складання тексту реферату.
8. Редагування тексту реферату.

*33.Прочитати список літератури, що пропонується для опрацювання відповідно до теми реферату. Звернути увагу на вживання розділових знаків. За допомогою словника з'ясувати значення слова **бібліографія**.*

Оригінальна світська література Київської Русі

Список літератури

1. Історія української культури./За ред.І.Крип'якевича -К.:Либідь,1994.-656 с.
2. Повість минулих літ. Переказ Віктора Близнеця.- К.: Веселка: 1989.-220 с.
3. Слабошпицький М.Ф. З голосу нашої Клію (Події і люди української історії).- К.: Фірма "Довіра", 1993.-255 с.
4. Соболев В.О. З глибини віків.Вивчення давньої української літератури в школі.-К.: Зодіак-ЕКО: 1995.- 185 с.

34.Скориставшись каталогом бібліотеки та порадившись із бібліотекарем, скласти список літератури (бібліографію), яку слід опрацювати в процесі підготовки реферату на одну з поданих тем. Перелік джерел укласти за поданим у попередній вправі зразком.

- Іларіон Київський - видатний давньоруський філософ, історик та письменник.
- Художні переклади та переспіви “Слова о полку Ігоревім”.
- Гуманістична спрямованість творів Григорія Сковороди.
- Народнопоетичні витоки творчості українських поетів-романтиків початку ХІХ ст.

Словник.

Бібліографія - перелік книг, журналів і статей із вказівкою вихідних даних (місце і рік виходу, видавництво тощо); покажчик літератури. *Гуманістичний* - прикм. від *гуманізм* і *гуманіст*.

35. За зразком поданих нижче планів скласти (у чорновому варіанті) план реферату на одну із поданих у попередній вправі тем (або на тему, запропоновану вчителем). Після опрацювання відповідних джерел скласти остаточний план реферату.

Кирило-Мефодіївське братство - перша в Україні організація політичного спрямування

Чорновий варіант плану реферату

1. Хто й коли заснував братство.
2. Програма діяльності і запропоновані заходи.
3. Чи була згода між братчиками.
4. Викриття організації. Покарання царизмом її учасників.
5. Значення діяльності Кирило-Мефодіївського братства в історії України.

Остаточний варіант плану реферату

1. Які таємні організації були в Україні до заснування Кирило-Мефодіївського братства (декарбистські “Малороссийское общество”, “Соединенные славяне”).
2. Коли й ким було організоване Кирило-Мефодіївське братство.
3. Програма діяльності братства.

4. Використання в документах організації кращого з тогочасної європейської соціально-політичної думки. Вплив Конституції США.
5. Християнізм та націоналізм - визначальні засади програми діяльності братства.
6. Розходження між братчиками щодо засобів досягнення мети.
7. Чому справа кирило-мефодіївців мала резонанс в імперії.
8. Значення факту заснування та програми діяльності Кирило-Мефодіївського братства в історії України.

36. Прочитати текст, визначити його стиль. Пояснити лексичне значення виділених слів. Дати відповідь на питання: навіщо складаються реферати?

Ознайомившись із темою реферату, слід скласти приблизний (чорновий) план його тексту. У плані потрібно зазначити ті **аспекти**, на які слід звернути увагу, опрацьовуючи тему.

З текстів дібраних для опрацювання джерел потрібно відібрати ті положення, фрагменти, цитати, які стосуються думок, відображених у пунктах чорнового варіанту плану. Усе це можна відмітити за допомогою закладок або ж зробити виписки.

У процесі опрацювання дібраних джерел обов'язково відбуваються уточнення та конкретизація деяких позицій чорнового варіанту плану. Від якогось його пункту, що виявився менш суттєвим, можливо, варто відмовитись. З урахуванням цього потрібно скласти остаточний план тексту реферату.

На цьому роботу із літературними джерелами та складання плану можна вважати завершеною. Наступний етап - написання тексту реферату.

Слід визначити стиль тексту реферату. Найбільш доречним є науковий стиль (можливо, з елементами публіцистичного).

Правила графічного оформлення реферату такі. Записи ведуться з одного боку стандартних аркушів, які скріплені обкладинкою. Наприкінці додається відповідним чином оформлений список використаної літератури (не менше 2-3 джерел). Не слід надмірно захоплюватися оздобленням обкладинки: головне у рефераті - старанний добір літератури, її ретельне опрацювання, логічність, послідовність, аргументованість викладу, чіткість висновків.

У тексті реферату необхідні посилання на джерела: *“на думку історика М.Грушевського”*, *“за свідченням І.Крип'якевича”* і под. Якщо в рефераті висловлюються власні спостереження й висновки, необхідно наголосити: *“на мою думку”*, *“як мені здається”*. Слід уникати **безапеляційності** в судженнях.

Реферат пишеться не на основі власних суджень, а за чужими матеріалами, тому така робота є **компілятивною**. Вона не є науковою працею в повному розумінні слова. Проте заохочує автора до праці з науковими джерелами, привчає до використання методів наукового опрацювання літератури.

Словник.

Компіляція - неоригінальна, несамостійна наукова чи літературна праця, побудована на використанні чужих творів.

37. *Написати та відповідним чином оформити реферат на запропоновану вчителем тему.*

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!

Діалог дискусійного характеру

Діалоги, репліки яких уміщують пізнавальну інформацію, можуть належати до діалогів-тлумачень, діалогів-суперечок, діалогів-дискусій. Характерною особливістю таких діалогів є поширені репліки, що за будовою наближаються до монологу. Кожен із співрозмовників витлумачує власну позицію, наводить докази на підтвердження або спростування висловлених у розмові думок (тез).

38. *Прочитати діалог, який міг відбутися на уроці. Замість крапок додати пропущені репліки, увівши до них тезу та доказ (або докази) на її підтвердження.*

- Як ви гадаєте, чи можна Миколу з п'єси Івана Котляревського "Наталка Полтавка" однозначно вважати позитивним персонажем?

- .....

- Але ж цей персонаж наділений такими привабливими рисами, як енергійність, ініціативність, врешті, він має рису, яку сьогодні називають контактністю, тобто з кожним уміє домовитись, до серця кожного дібрати ключик... І цю свою рису використовує на користь добрим людям, намагається допомогти, підтримати... Отже, позитивне начало в ньому перемагає?

- .....

- А що можна сказати щодо образу Петра? Особисто я ніколи не погоджуся з позитивною характеристикою цього образу. Чому? Та тому що Петро - млявий, сонний, пасивний... У його характері я не відчуваю стрижня - Петро, на мою думку, неспроможний до боротьби, до протистояння життєвим обставинам... Він не те що Наталку не ладен захистити, він собі не може дати ради... Хочете мені заперечити?

- .....

39. Скласти та “проговорити” за особами діалог-дискусійного характеру між двома дев’ятикласниками, першому з яких повісті Григорія Квітки-Основ’яненка подобаються надзвичайно, тоді як другий не є прихильником творчості письменника. Діалог відбувається на засіданні шкільного літературного гуртка, тому дотримуватись слід наукового стилю. У репліках діалогу використати деякі з поданих у рамці етикетних формул.

На мою думку... Як на мене... На мій погляд... Без сумніву, ви маєте рацію. Ваші міркування слушні. Я не можу повністю погодитись... Справедливим є твердження... Є підстави стверджувати... Я дотримуюсь іншої думки. Доцільно звернути увагу... Я можу погодитись...

6. СТИСЛИЙ ПЕРЕКАЗ ТЕКСТІВ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

40. Розглянути таблицю. Що спільне є у публіцистичного стилю з науковим? Що єднає публіцистичний стиль із художнім?

Публіцистичний стиль	
Основна функція	Повідомлення та вплив на читача чи слухача.
Сфера вживання	Суспільно-політичне життя.
Основні жанри	Виступи на зборах, мітингах, публікації в суспільно-політичних газетах та журналах, висловлювань радіо- та телепередачі.
Загальні ознаки	Інформативність, логічність, фактографічність, точність, образність, піднесеність, емоційність, експресивність, відверта оцінність.
Мовні ознаки	Суспільно-політична лексика, емоційно забарвлені слова, оцінні слова, риторичні звертання та запитання, окличні речення.

41. Прочитати текст, з’ясувати його стильову належність. Свою думку обґрунтувати, використавши інформацію з таблиці.

Чи ж посміє хтось заперечити, що останнім часом, немов орда, на нас нахабно суне бездуховність? Скільки не питав у книгарнях, жодного разу не

вдалося віднайти твори Шевченка чи Лесі Українки, Маланюка чи Багряного, не кажу вже про сучасних українських письменників. Та й світову класичну літературу треба, яко Діоген, шукати з ліхтарем, і невідомо, чи знайдеш.

Немов брудні сельові потоки, літературний ринок поглинули всілякі "порнухи", казанови, маркізи де сади і сюзанни, "тайни рук" і "еросфери". Чи ж можна в ковчезі бездуховності доплисти до берегів світової культури? Тож і має наше суспільство те, що має: ерзац-культуру, ерзац-ринок, ерзац-мораль...

Природа ж не терпить порожнечі. Щойно культура поступилася своїми позиціями під нищівними ударами отієї орди, як у духовний вакуум ринули спокусливі ідейки окультних наук - білої й чорної магії, білого братства, шаманства і чаклунства, виник хворобливий інтерес до полтергейстів і екстрасенсорики тощо. На повну потужність запрацювала індустрія насильства, буйним квітом узялися наркоманія та торгівля тілом.

Учені довели: якщо температура Світового океану підніметься на один градус, на нас очікують планетарні катаклізми - другий всесвітній потоп. Падіння ж рівня культури на один градус, руйнація духовної аури ладні призвести до не менш трагічних наслідків.

За Анатолієм Жиколом.

Словник.

Ерзац - неякісний замітник, сурогат. *Катаклізм* - катастрофа. *Аура* - своєрідний стан, атмосфера.

42. Прочитати текст. Визначити його тему та основну думку. З'ясувати стиль тексту, вказати покладений у його основу тип мовлення. Дібрати заголовок. За самотійно складеним планом зробити стислий переказ (усно).

Чуєш, брате мій, як перельотне й зальотне на нашій землі чорне птаство картавить над нашою долею? То ми сякі, то ми такі, то ми зовсім нікудишні. Не здатні свою державу мати. Не можемо самі собою керувати. Завжди щось комусь винні, завжди у "вічному боргу". Перед кимось маємо просити прощення. Перед кимось за щось маємо каятись.

А хто буде каятись перед нами? За те, що вся Україна упродовж століть для українців була Бабиним ярмом? За те, що винищили вдвічі більше нашого народу, ніж маємо зараз? За те, що здерли з нього сім шкур, понівечили душу, витоптали його святині? Хто буде за це каятись? Де ви, правдолюбці?

Розповідають казочки, що навіть землю нашу святу народ дістав від Бога завдяки своєму лінивству. Бо прийшов останнім. А Всевишній до того все пороздавав проворнішим. Отже, шкода йому стало українця і виділив для нього зі своїх запасів. Тому й земля наша - райська. А ми на ній щось таке. Ні пришити, ні прилатати. Тому й усім нас "шкода". І всі бажають нам "допомогти". У нашій хаті порядкувати...

Отакий імідж латають нам усякі паршивці. Отаку ментальність. Люде мій славний! Як тебе затуркали! Як тебе забили! Як тебе задебілили!

Хамові ніколи не подобається, коли в людині людська гідність прокидається. Хам любить хребет зігнутий. По ньому легше вилізти на голову. А випрямлений хребет він уже називає “націоналістическим”.

Останнім часом багато репетують про “насильственную українізацію”. Та де ж тут логіка? У столиці незалежної України не побачиш у продажу ні української книжки, ні українського часопису. А хамська логіка “ухмыльнется”: ”Нет спроса...”

Виявляється, що ми, брате мій українцю, “ліниві” й тугодуми! А те, що Українська Києво-Могилянська академія просвіщала всю Європу? А те, що доньки київських князів учили грамоти неосвічених європейських монархів? А те, що американці за кресленнями українського вченого полетіли на Місяць? А те, що наш селянин навчив Канаду сіяти й орати? А те, що ми - найспівучіший народ у світі? Бо навіть той, хто вже дар рідної мови втратив, не втратив пісні... А те, що ми найгумористичніший, найвеселіший народ у світі? Бо хто інший дозволив би так насміхатися над собою, ще й сам із себе кепкував?

На скрижалі якої ментальності будемо все це записувати?

А до Господа Всевишнього на розбір земельних ділянок ми прийшли останніми не тому, що “ліниві”. А тому, що скромніші за інших. І це теж наша ментальність! І Бог за неї нас винагородив райською землею. І щедрістю. Із цієї землі ми віками годували усіх зайд і завойовників. То невже себе не прогонуємо? Невже себе не збережемо?!

За Євгеном Дударем.

Словник.

Імідж - образ, вигляд. *Ментальність* - спосіб мислити, почувати, ставитися до реальності, визначати свої обов’язки і завдання.

У публіцистичному стилі можна виділити кілька підстилів: власне публіцистичний, політико-агітаційний (використовується на політичних мітингах, у текстах прокламацій), газетно-публіцистичний (у газетних публікаціях на політичні й суспільні теми), ораторський (у публічних виступах).

43. Прочитати текст, визначити його тему та головну думку. Які підстилі публіцистичного стилю поєднано в тексті? Свою думку обґрунтувати. За самостійно складеним планом написати стислий переказ тексту.

Василь Липківський - митрополит Української автокефальної церкви, великий поборник України, що віддав за неї життя. Поява його восени 1937 року в камері катівні НКВД усіх вразила. Митрополитові було 73 роки.

Чимало цінного можна було почути від митрополита. Він висловлював свої погляди на природу людини як суб'єкта роздвоєного. Інтелект та Віра - то два ока в душі людини, завдяки яким вона пізнає світ та набуває досвіду. Якби Розум і Віра були між собою солідарні, як два ока в лобі, тоді настало б дійсно справедливе життя на землі. Але ж гріх спричинився до незгоди цих двох очей одної душі. Між ними зчинилася боротьба: Розум намагається засліпити око Віри, що привело б людину до втрати духовного життя...

Якщо людство буде дивитися на світ тільки оком Розуму, воно залишиться однооким циклопом і його життя буде однобоким. Віра доповнює те, чого Розум неспроможний дати. Якщо Розум єднає людину з землею, то Віра єднає людину з небом, дає їй надлюдської сили, могутності. Віра орлом ширяє над горами життя, а Розум кротом риється в цих горах. Палка віра, а не холодний Розум запалює народ, окрилює його, підносить.

Невдовзі патріарха автокефальної церкви було розстріляно. Реабілітовано Липківського через 52 роки по смерті (1989р.)

Чекісти закатували митрополита не за релігію, а за святу любов до України, за заклики скористатися з апостольських постулатів у справі будівництва рідного дому на своїй землі.

Ось уривок з його проповіді: "Почались для нас дуже страшні заколоти та пошесті духовні, коли Господа, найвищого нашого оборонця, намагаються відняти від нас. Це дійсно найстрашніша і найтяжча пошесть, яка перш ніж прийде на нас тілесна смерть, вже приводить нас до загибелі духовної, до того безпорадного стану, коли люди робляться духовно сліпими, кудись ідуть, а куди, й самі не знають, один одного продають, а за що, не розуміють; кожний для другого копає могилу, а не знає, що й для нього вже його приятель викопав. Темна ніч... Де ж промінь світла? Де шукати захисту? Звідки чекати оборонця?"

Як Кассандра закликала троянців до боротьби з ворогами, так і апостол України митрополит Липківський волав у своїх проповідях: "Український народе, визволяйся, бо Христос визволив тебе, а вороги поневолили!"

За Анатолем Костенком.

Словник

Українська автокефальна церква - українська незалежна церква, що бере початок від князя Володимира-хрестителя. *Митрополит* - вищий духовний сан християнської церкви. *Патріарх* - найвищий титул глави православної церкви. *Апостол* - учень Христа, *перен.* ревний прихильник вчення. *Інтелект* - здатність до вищих рівнів мислення. *Кассандра* - міфічна пророчиця.

7. ДОПОВІДЬ НА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ І СУСПІЛЬНІ ТЕМИ

44. Прочитати початок та закінчення відозви, що її склав у січні 1923 року Симон Петлюра. Чим пояснити вибір автором для тексту відозви стилю (публіцистичного) та його підстилю (ораторського)?

Народе український!

П'ять довгих років минуло з того незабутнього дня, коли волею й силою Твоєю, устами Першого Парламенту Твого - Центральної Ради Української проголошено: "Віднині Українська Народня Республіка стає самостійною, незалежною, вільною, суверенною Державою Українського народу".

Цим актом Центральна Рада мала завершити велику справу прадідів наших - славних вождів козацьких, які, з волі народної, замахались вибороти Отчизні нашій самостійність і відновити величність державну, що вславила рід наш ще за старих часів Великої Держави Київської.

Минуть жахливі криваві роки боротьби, і невпинна праця синів Твоїх загоїть рани кривавої руїни, дасть пишні скарби для всіх народів світу, дасть спокій і щастя Великій, Вільній Самостійній Україні.

Живе слово здійснює на людей великий вплив.

У публічному виступі виявляються світогляд, ерудиція, характер, здібності людини. Звернення до великої аудиторії слухачів накладає особливу відповідальність за сказане.

Талант оратора, як правило, є наслідком наполегливої роботи над самовдосконаленням мовця.

*Найбільш придатним для публічних виступів є **ораторський підстиль** публіцистичного стилю.*

45. Прочитати. Скласти план розповіді про ораторський підстиль (складний).

Ораторський підстиль використовується у виступах на мітингах, урочистих зборах, у промовах перед широкими масами.

За своїм лексичним складом ораторський підстиль подібний до книжного публіцистичного стилю. Широко вживається **суспільно-політична лексика** (парламентсько-президентська держава, демократичний устрій, соціальний захист, державотворення, гідність нації), **слова й словосполучення з емоційним забарвленням** піднесеності, урочистості або зневаги, презирства (високий рівень духовності народу, духовний материк української діаспори, натхненний геній народного мистецтва, ганебність яничарства, благословенні

українські чорноземи, політичне пристосування), оригінальні **метафори** та **порівняння** (*остогидле імперське ярмо, отруйне зілля манкуртства, пекло чеченської війни, упокорити націю, як отару*), **фразеологізми**, **афоризми**, **народні прислів'я** та **приказки** (*Будь-яка імперія врешиті-решит розпадається. Так і з Радянським Союзом. Колос на глиняних ногах упав і розсипався.* (З журн.) *Діяльність депутатів багато кого тепер не влаштовує. Та на кого ж нарікати? Самі таких обрали! Бачили очі, що купували!* (З газ.)

Синтаксис ораторського підстилю ретельно опрацьований. Для нього характерна **ритмічна організація**: наростання окличної інтонації заключних речень. Ораторському підстилеві властиві так звані **риторичні фігури** - звороти, що підсилюють виразність та емоційний вплив мовлення. До них належать **риторичні звертання** (*Прости своїх грішних дітей, Україно!* (З виступу)), **риторичні запитання** (*І все ж: хто ми? Хохли, малороси чи українці? Крапки над "і" розставить час* (З виступу)), **риторичні ствердження** (*Так! Українці пережили голодомори, примусові виселення з рідної землі!* (З виступу)), **риторичні заперечення** (*Ще не вмерла Україна, і слава, і воля...*) (Державний гімн України).

Ознаки ораторського підстилю можуть пронизувати увесь текст виступу або ж виявлятися в окремих його частинах.

З підручника.

46. Прочитати початок тексту виступу Євгена Сверстюка на з'їзді Народного Руху. Визначити мету виступу, з'ясувати тему й головну думку поданого фрагмента тексту. Визначити стиль та підстиль тексту виступу, назвавши основні ознаки підстилю. Який тип мовлення покладено в основу тексту?

Дорогі люди! Ми живемо в неспокійному світі відчуження людини від своєї суті. Криза людини, духовна криза людства - нині найбільша тривога світу. Людина змаліла і заплуталася серед надпродукції речей, ідей та арсеналів зброї - і свої витвори вона почала ставити понад свого Творця.

Звичайно, ми в авангарді людства - щодо руйнування традицій, самознищення. Ми перші дали світові Чорнобиль. Ми перші переживаємо кризу людини.

На вітрині мод зарясніло слово "духовність". Воно стало легким, як полова. Одні для заповнення вакууму приводять духовий оркестр у приміщення храму. Інші несуть своїх дітей до церкви охрестити, але потім не вчать їх жити по-християнському. Ті збирають матеріал про пришельців з космосу та цікавинки з індійської культури. Інші, зрештою, прикладають духовні зусилля в науковій та мистецькій праці - і теж наче входять у сферу духовного...

Але чому ці похвальні заняття не виробляють у нас високого ідеалізму, безкорисливого служіння ідеалам, які породжувала висока віра, що йшла від Нагірної проповіді Христа?

Будівельні камінці вторинного походження можна цінувати, збирати, шліфувати, але храму з них не збудуєш. Згадаймо давній переказ про двох Будівників. Одного чоловіка з тачкою, наповненою камінням, спитали: “Що ти робиш?” “Та от звеліли возити каміння - вожу”. “А що ти робиш?” - запитали другого, такого ж. “Я будую собор Святого Петра”.

Собор Святого Петра в Римі стоїть завдяки тому - другому. Всі великі собори минулого - це передусім пам'ятки високого духу. Всі великі творіння Данте, Сервантеса, Шевченка - це теж творіння не пера і пензля, а творіння духу...

47. Прочитати подані початки доповідей, визначити стиль кожного з початків, а відтак призначення кожної з доповідей – яка з них була б доречна на засіданні шкільного наукового гуртка, яка могла б бути виголошена на урочистій частині шкільного вечора? Яка мета кожної доповіді? Яким чином з метою доповіді пов'язано вибір стилю її тексту?

1. Українська літературна мова розвивається на основі загальнонародної розмовної мови з її невичерпними лексико-стилістичними можливостями. Глибоке знання й використання цих мовних можливостей допомогло і допомагає видатним письменникам створювати шедеври літератури і тим самим удосконалювати й шліфувати загальнонародну мову...

2. Яка ж співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахоців наша мова! Ми радіємо, почувши її слово - свіже, росянисте, вжите з художнім тактом...

48. Уважно прочитати. Чим робота над підготовкою доповіді відрізняється від роботи над рефератом та роботи над учнівським твором?

Як підготуватись до доповіді на зборах

1. Визначити основні думки доповіді.
2. Окреслити порядок викладу думок, тобто скласти план доповіді.
3. Дібрати факти, приклади, цитати.
4. Підготувати висновки, якими слід завершити доповідь. Чітко сформулювати пропозиції.
5. Скласти текст доповіді (усно або письмово) у відповідному стилі.

49. Сласти план тексту однієї з таких доповідей:

- про одноразову допомогу сирітському будинкові (для шкільних учнівських зборів);
- про необхідність силами школярів здійснити ремонт шкільної теплиці (для засідання шкільного гуртка біології);
- про стан збереження пам'ятки історії та культури, що знаходиться у вашому місті або селі (для засідання шкільної ради).

*Важливими складовими публічного виступу є інтонація, міміка та жести. Усе це засоби емоційного впливу на слухачів. Особливе значення має **темп мовлення** оратора.*

50. Скласти текст доповіді (письмово) на одну із зазначених у попередній вправі тем. "Проговорити" доповідь, належним чином інтонуючи сказане, використовуючи відповідну міміку й жести. Звернути увагу на темп виголошення доповіді.

*Часто на уроках виголошують доповіді за рефератом. У цьому випадку йдеться про **учнівську наукову доповідь**.*

*Зрозуміло, що текст реферату складається в науковому стилі. Проте виголошуючи за рефератом доповідь, варто використати елементи публіцистичного стилю (ораторського підстилю). Так, доповідь буде краще сприйнята, якщо матиме привабливий цікавий початок, не читатиметься з аркуша, а емоційно виголошуватиметься. Подекуди, дещо відійшовши від тексту реферату, можна вдатися до використання риторичних фігур, ужити емоційно забарвлені слова й вирази, афоризми, фразеологізми тощо. Йдеться про **розумне поєднання ознак різних стилів** мовлення під час публічного виступу.*

8.ТВІР У ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛІ НА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ І СУСПІЛЬНІ ТЕМИ

51. *Визначити тему, головну думку та стильову належність поданого висловлювання. Як ви розумієте лексичне значення слова **мораль**? Продовжити текст (усно).*

Бездуховна, аморальна людина приречена на безслідне зникнення. Навіть якщо за тотальної комп'ютеризації вона досягла Говерли технічної й технологічної досконалості й живе в найдемократичнішій з держав. Безглуздо сподіватися, що найпередовіший суспільний лад сам собою випродукує найпрогресивнішу мораль.

Морально те, що служить на користь моєму "я". Це - мораль дикості. Морально те, що обслуговує коло, до якого я належу. Це - мораль варварства. Морально те, що йде на користь усьому людству. Це - загальнолюдська мораль. За яким типом моралі ми нині живемо?...

52. *Ознайомитися зі словниковими статтями. Витлумачити значення висловів **риси моралі, моральна норма, моральна та аморальна поведінка, моральне здоров'я**.*

Мораль (лат. *moralitas* від *moralis* - такий, що стосується характеру, складу душі, звичок; *mores* - звичаї, мода, поведінка; лат. слово "М." збігається з грецьким терміном "**етика**" і було утворене за аналогією до нього) - форма суспільної свідомості та суспільних стосунків, спрямованих на ствердження самоцінності особистості, рівності всіх людей у їх прагненні щасливого й гідного життя, стосунків, що виражають ідеал людяності, гуманістичну перспективу історії. М. регулює поведінку людини у всіх сферах суспільного життя - у праці, в побуті, в політиці, в науці, в родинних, особистих, міжкласових та міжнародних стосунках. Принципи М. розповсюджуються на всіх людей, утворюючи ціннісний базис суспільства, взаємостосунків між людьми.

Зі словника етики.

Мораль - система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей. Найважливішою функцією моралі є узгодження вчинків окремих осіб з інтересами інших людей, суспільства в цілому. Характерною рисою моралі є те, що вона ґрунтується не на примусі, а на силі переконання, громадської думки, виховання, традицій, морального авторитету окремих осіб, організацій чи установ. Велику роль у моралі відіграє свідомість як суспільна, так і індивідуальна.

З філософського словника.

53. *Назвати твори, персонажами яких є названі нижче герої. Яку моральну рису уособлює кожне з наведених імен?*

Тарас Бульба. Козак Мамай. Ярославна. Авель. Каїн. Ірод. Іуда. Прометей. Нарцис. Пенелопа. Мідас. Цербер. Брут. Нерон. Гамлет. Дон Кіхот. Гобсек. Баба Яга. Барон Мюнхаузен. Кіт у чоботях.

54. Яку моральну рису увиразнює кожне з прислів'їв? Записати лише ті, що висвітлюють позитивну рису. Назвати цю рису.

На нім можна мур будувати. Хай у сусіда хата згорить і корова здохне. Хто робить лемеші, той їсть книші. Словом, як маслом, по душі мастить. Ми хоч бідні, проте гідні. І шитеє, і поротее знає. Не живе, а світом колотить. У нього руки і охота, то й пороблена робота. У нього щодня свято святого нероби. Чужими руками жар загібає. Розумна Парася на все здалася. Тоді стайню замикає, як коня вкрадуть. Ходить, як індик переяславський. Думками за горами, а ділом у запічку. Кожна жаба своє болото хвалить. Полову їсть, а фасону не теря. Живи не як хочеться, а як можесться.

Народна творчість.

55. Дібрати антоніми до назв моральних якостей та моральних почуттів.

- Великодушність, правдивість, вимогливість, підступність, щедрість, зазнайство, вірність, чванство, благородство.
- Співчуття, користолюбство, гордість, довір'я, марнославство, страх, ненависть.

Для довідок.

Моральні якості - поняття, за допомогою яких виділяються та характеризуються найтиповіші риси людської поведінки. *Моральні почуття* - особистісні ставлення людей до різних сторін людського буття.

56. З'ясувати відмінність у лексичному значенні слів **гуманізм** та **людяність**. Обидва слова ввести до самостійно складених речень. Усно побудувати невеликий роздум (4-5 речень) на тему: **“Чому гуманність є необхідною умовою високої моральності суспільства”**.

Для довідок.

Гуманізм - світоглядний та моральний принцип, в основу якого покладено переконаність у безмежності людських можливостей та здатності людини до самовдосконалення, вимога свободи та захисту гідності людської особистості, ідея про право людини на щастя.

Людяність - моральна якість, що виражає принцип гуманізму стосовно до повсякденних взаємостосунків між людьми. Вміщує такі якості: повагу до людей,

співчуття, довіру до них, великодушність, здатність на самопожертву заради інтересів інших людей, а тако передбачає скромність, чесність, щирість. Синонім: *гуманність*.

57. Прочитати текст, з'ясувати його стиль. Використавши подану в тексті інформацію, скласти у формі плану пам'ятку "**Як писати твір-роздум на морально-етичну тему**".

Розв'язання моральних проблем, з'ясування етичних понять, моральних норм та принципів, осмислення мотивів і наслідків людських вчинків, поведінки окремих людей та людських спільностей завжди цікавило й цікавить людей.

Дослідженням рівня моральності окремої особистості та суспільства в цілому займаються різні галузі суспільних наук. Питання етики й моралі досліджує в художній формі мистецтво.

З'ясування питань моралі та етики є метою учнівських творів на морально-етичні теми.

Роботу над таким твором слід починати з **осмислення теми та меж теми** його тексту. Потрібно з'ясувати, про що необхідно написати або сказати, щоб розкрити тему, що є найголовнішим, що менш важливим, але все-таки потрібним, від чого слід відомовитись через несуттєвість або неактуальність.

Після цього потрібно **обміркувати головну думку** майбутнього твору: який висновок мають зробити читачі або слухачі (тобто адресати твору), до чого твір має їх спонукати, від чого застерегти, над чим змусити замислитись.

Наступний етап роботи над твором - це **добір відповідного фактичного матеріалу**. Потрібно зібрати факти, необхідні для розкриття теми. Це розповідь про людські долі або випадки з життя, відомі науці статистичні дані або те, що зберігає народна пам'ять чи увиразнює твір мистецтва. Джерела добору фактичного матеріалу для твору такі: власний життєвий досвід, спостереження, інформація з довідкової літератури, свідчення учасників або очевидців якихось подій, твори різних жанрів мистецтва (художньої літератури, фольклору, кіномистецтва тощо), а також уява автора твору.

Дібраний фактичний матеріал необхідно **систематизувати**, тобто відділити головне від другорядного, обміркувати послідовність викладу. Для цього потрібно **скласти план твору**. План має бути складним: його частини передбачають наявність у тексті твору таких структурних частин, як зачин (вступна частина твору), основна частина тексту, в якій має бути розкрита тема, та кінцівку, яка стосовно твору-роздуму набирає форму висновка.

Композиція твору-роздуму, що передбачається планом (складним), така: *вступ* готує до сприйняття проблеми. В *основній частині* формулюється теза, тобто думка, яка потребує доведення або тлумачення. У цій же, основній частині тексту теза або обґрунтовується за допомогою доказів та прикладів (тобто складається роздум-доведення) або витлумачується (вибудовується роздум-

тлумачення), У такому разі тлумачення теж варто проілюструвати прикладами. Завершується твір *висновками*, які здебільшого підтверджують тезу або ж висловлюють власну оцінку, враження, ставлення до проблеми.

Склавши план твору (обов'язково на чернетці), потрібно перейти до наступного етапу роботи - **створення тексту**. Писати твір слід спочатку на чернетці. У процесі написання твору, як правило, його автор більшою чи меншою мірою відходить від плану: щось додає, щось деталізує, від чогось відмовляється. Триває творчий процес, який передбачає пошук найкращих варіантів висловлення думки, де нічого не можна регламентувати заздалегідь. Відходжень від плану не слід уникати, проте такі відходження мають бути вмотивовані.

Після завершення праці над чорновим варіантом твору слід перейти до **удосконалення тексту**, тобто редагування - виправлення допущених помилок та усунення недоліків.

Основні вимоги до твору-роздуму такі: чітке формулювання тези, логічність і вичерпність її обґрунтування, точність висновків. Текст твору має відповідати вимогам певного стилю. Найбільш придатний для твору-роздуму зазвичай публіцистичний стиль.

58. Порівняти зразки планів учнівських творів-роздумів. У чому полягає відмінність між будовою роздуму-доведення та роздуму-пояснення? Вибравши один із запропонованих планів, скласти усний твір у публіцистичному стилі. Пояснити, чому саме публіцистичний стиль для твору-роздуму на морально-етичну тему найдоцільніший.. У творі використати нижче поданий фактичний матеріал, доповнивши його дібраним самостійно.

Чи потрібна сучасній людині гідність?

I. Чи всі люди наділені почуттям гідності.

II. Без почуття гідності неможливо шанувати себе (ТЕЗА).

ЧОМУ? ТОМУ ЩО...

1. Втративши почуття власної гідності, людина перетворюється на раба життєвих обставин.
2. Без почуття національної гідності не можна бути справжнім громадянином своєї держави.
3. Не маючи почуття гідності члена родини, людина стає квартирантом в рідному домі.
4. Гідність - це вміння шанувати себе і тих, кого любиш.

III. Гідність - стрижень моральності людини. (ВИСНОВОК).

Що стоїть за поняттям “гідність”

I. Життя примушує замислитися: що таке гідність?

II. Складові гідності людини. (ТЕЗА).

ЩО ЦЕ ТАКЕ? ЦЕ...

1. Почуття особистої людської гідності.
2. Національна гідність.
3. Гідність члена своєї родини (сина, дочки, брата).
4. Гідність має виражатись у діях.

III. Гідність - це відчуття власної потреби та цінності. (ВИСНОВОК-ПІДСУМОК).

Матеріал для твору.

Гідність - моральне поняття, що виражає уявлення про цінність будь-якої людської особистості, а також особливе ставлення людини до себе самої. На почутті власної гідності ґрунтується самоконтроль людської особистості, вимовгливість людини до себе. Разом із совістю й честю гідність є одним із засобів усвідомлення людиною відповідальності перед собою та іншими.

Із словника етики.

Стаття 28. Кожен має право на повагу до його гідності.

Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню.

З Конституції України.

Шануй сам себе, шануватимуть і люди тебе. Ми хоч бідні, проте гідні. Не давайся під ноги! Або на щиті, або під щитом. Бережи честь змолоду. Сумління - найкращий порадник.

Народна творчість.

...При старших годиться мовчати, премудрих слухати, старшим підкорятися, з рівними і молодими мати згоду і бесіду вести без лукавства, а щонайбільше розумом вбирати, не лютувати словом, не ганьбити нікого в розмові, не сміятися багато, очі тримати донизу, а душу вгору. ...Не хвалю я ні себе, ні своєї сміливості, а хвалю я силу Творця і прославляю милість Його за те, що він мене ...не лінивим створив, а на всякі людські діла достойним.

Повчання Володимира Мономаха дітям.

... Тут він пас панську худобу. Панську! Тим-то й ба, що панську. Та й хіба він сам за свій двадцятилітній вік не був лишень панською худобою? Хіба його батько, мати, Соломія, навіть дідусь його, що ходив у Січ, а потім різав панів в Умані,- хіба ж вони не стали такою худобою?.. Коли б вони не були панським товаром, то не міг би пан розлучити його з Соломією та силою віддати її за

свого хурмана. Не міг би сивого дідуся катувати на стайні нагаями... не похвалявся б оббілувати Остапа за сміливе слово.

- Оббілуєш...-злорадно усміхнувся Остап до себе.- Шукай вітра в полі...

Михайло Коцюбинський. "Дорогою ціною".

Він дивився на мене тупо
Очицями, повними блекоти:
Дарма ти себе уявляєш пупом,
На світі безліч таких, як ти.-
Він гримів одержимо і люто,
І кривилося гнівом лице рябе,
Він ладен був мене розіпнути
За те, що я поважаю себе.
Не стала навколішки гордість моя...
Ліниво тяглася отара хвилин...
На світі безліч таких, як я,
Але я, їй-Богу, один.
У кожного Я є своє ім'я,
На всіх не нагримаєш грізно,
Ми не безліч стандартних "я",
А безліч всесвітів різних.
Ми - це народу одвічне лоно,
Ми - океанна вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони "Я".

Василь Симоненко.

59. За поданим у попередній вправі зразком скласти план твору-роздуму на одну з таких тем:

- Чи треба сьогодні бути добрим
- За добро необхідно дякувати
- Як це важливо - правильно вибрати фах
- Згаяний час - то втрачений скарб

Підготуватись до твору за складеним планом, самостійно дібравши та систематизувавши матеріал. Скласти усний твір у публіцистичному стилі.

60. Прочитати текст, визначити його тему та головну думку. Чи можна вважати цю тему суспільно значимою? Чому? З'ясувати стиль тексту. Чому саме до цього стилю вдаються, складаючи висловлювання на суспільні теми?

Воля, незалежність... Це не просто милі серцю кожної людини слова, це ті поняття, що визначають рівень суспільної свідомості. В ім'я волі, незалежності людська особистість споконвіків жертвувала всім - шматком заробленого в поті чола хліба, родинним затишком, не шкодувала життя, аби тільки не почувати себе підневільною, від когось залежною. В ім'я тієї ж волі люди гуртувалися в громади, викохували в собі свідомість такого поняття, як наша земля, наша держава і в ім'я незалежності єдналися і ставали на захист своєї землі від поневолювачів.

Будьмо відверті й зізнаймося самі собі: наш народ пустив за вітром величне й вагоме поняття - потребу суспільної єдності в ім'я державної незалежності, а відтак і особистої свободи.

Етнічно різні народи панували над нами довго і збиткувалися безсоромно. А все тому, що ми не були єдині. Кожен із нас дбав про своє, вдовольнявся дарованим чужинцями шматком хліба чи шматком гнилої ковбаси, а коли траплялася біда, самотньо терпів її в тій хаті, що завжди була скраю.

За Дмитром Міщенком.

61. Прочитати учнівський твір. Що відбиває заголовок твору - його тему чи головну думку? Який фактичний матеріал використано для розкриття теми? Чи відповідає текст твору вимогам публіцистичного стилю? Свою думку обґрунтувати. Вказати в тексті твору структурні частини: зачин (вступ), основну частину та кінцівку (висновки). Що покладено в основу членування тексту на абзаци?

Мова рідна, слово рідне

План

- I. Мова народу відбиває його духовне життя.
- II. Що зберігає історична пам'ять українців.
  1. Нищення мови за царя Петра I.
  2. Горезвісний Валуєвський циркуляр.
  3. Заборона ввозити українські книжки, робити українські переклади.
  4. Письменники на обороні рідного Слова.
  5. Як відчули українці на своїй долі вплив "старшого брата".
  6. Українське Слово й досі уполіуджене.
  7. Хто ж визнає себе манкуртом?
- III. Будьмо гідні Слова свого народу!

Усе багатство народної душі вкладено в його мову. Це і глибина філософського розуму, і найтонші переливи почуттів. Саме через мову втілюється в думку, звук і картину небо й земля вітчизни, її поля, гори й долини, радощі та страждання її людей. Мова народу - найкращий, нев'янучий цвіт його духовного життя.

Утисками й заборонами, висланнями й в'язницями змушували українців забути рідне Слово. Нищення мови розпочалось ще за Петра I. 1720 року для друкованих в Україні церковних книг було встановлено особливу цензуру, щоб у них не вживалося "особливого наречія". Київській лаврі було заборонено друкувати книги українською мовою.

Наша історична пам'ять нагадує нам і горезвісний Валуєвський циркуляр 1863 року з його твердженням, що "никакого особенного малоросійського языка не было, нет і быть не может". Циркуляром було заборонено друкування українських книг.

Пізніше було заборонено ввіз українських книг з-за кордону, українські переклади, сценічні вистави. За часів царизму наше Слово сховалося в селі, поміж селянами, у піснях, казках та інших перлинах народної творчості.

Проте невмируще наше Слово стало разючою зброєю в Тараса Шевченка. Воно विकристалізувалось і засяяло всіма барвами в "Кобзарі". На обороні рідної мови стали Панас Мирний, Іван Франко, Леся Українка. Бо ж рідне Слово - найпридатніша зброя в обстоюванні гідності усього народу і власного "я".

Більшовики, що захопили владу в 1917 році, поставили за мету відродити імперію нового типу. З'явився "старший брат". Це "старшинство" українці добре відчули на своїй долі: геноцид, голод, тюрми, концтабори, приниження, зведення української мови до рівня побуту, витіснення її з міста в село.

Нині українці мають свою Державу, Прапор, Герб, Конституцію, де українська мова визнана державною. Але, на жаль, мова наша й досі упосліджена, на неї йде навальний наступ. Не видаються книжки рідною мовою, україномовні газети й журнали мають мізерні накладі. Навіть народні депутати часто-густо послуговуються мовою чужої держави, вважаючи це нормальним явищем. Та хіба можна уявити, щоб, приміром, у парламенті США, Франції, Англії чи Італії звучала мова, скажімо, Китаю, Індії чи Нідерландів? Як сказав один наш діяч - маємо те, що маємо!

Мало хто з тих, хто відцурався рідної мови, погодиться назвати себе манкуртом. Такі переконуватимуть цілком щиро, що не так вже й важливо, якою мовою говорити, важливо - що. Таким відповів своєю поезією Роман Кудлик:

Перекотиполе...Перекотиболі,
Перекотигоре, перекотищем,
Перекотимову, перекотисовість,
Перекотидушу... І нема проблем!

Здавна називають у народі перекотиполем людину без роду-племені, людину без історичного коріння, яка рідне Слово вважає зайвою примхою.

Кожному українцеві відомі рядки Сидора Воробкевича:

Мово рідна, слово рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько,
А лиш камінь має.

Давно написані ці слова. Та думка, у них вкладена, безсмертна. Тож будьмо гідними Слова свого народу!

Словник.

Цензура - державний нагляд за змістом друкованих видань, театральних вистав і т.ін. *Циркуляр* - письмове розпорядження директивного характеру. *Геноцид* - винищення населення за національними, расовими або релігійними мотивами. *Манкурт* - людина, яку вороги позбавили пам'яті про свій народ, рід. Синоніми: відступник, зрадник.

*Тексти творів, що розкривають одну й ту тему, можуть різнитися головною думкою. Так, твір на тему **Значення рідної мови для кожного з нас** може втілювати такі думки: **Рідна мова серцеві людини наймиліша; Краса і велич рідного слова; Необхідність зберігати вірність материнській мові; Вічність рідної мови і т.ін.***

До учнівського твору, що розкриває певну тему, можна дібрати образний заголовок, що відбиває головну думку твору. Наприклад, головну думку твору про рідну мову можна виразити через заголовки:

Не одицурайсь, мій сину, мови, у тебе іншої нема!

Зникає все, а рідне слово вічне!

Уклін чолом народу, що рідну мову нам зберіг.

Слово наше пребагате і пахуче, ніби м'ята.

Нехай над нами сяє барвінково вкраїнське слово!

62. Які з поданих тем творів суспільно значимі? Які - теми морального характеру? Чи завжди можна чітко розмежувати теми морально-етичні та суспільні? Чому? Скласти план (складний) твору на одну з поданих суспільних тем (за власним вибором). За планом написати твір у публіцистичному стилі.

- Зміцнення державності - необхідна умова гідного життя народу (Варіанти заголовків: В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля. Будьмо! Будьмо і будуймо наш міцний Державний дім!)
- Чому необхідно знати історію рідної землі

(Варіанти заголовків: Нема на світі України, немає другого Дніпра.
Не клянуся тобі, Україно, до твого пригортаюсь коріння.
Юначе! Гордо вимовляй величне слово - Україна.
Твоя історія...В ній стільки гіркоти! І тим рідніш мені ти, краю рідний!)

○ Необхідність зберігати природу рідного краю
(Варіанти заголовків: Ніжну квітку польову я для примхи не зірву.
Ми винуваті, що міліють ріки і лисинами світять береги.
Не бійтеся, ліси, іще не все пропало!)

○ Тепло родинного затишку робить людину нездоланною
(Варіанти заголовків: Роде мій красний! Роде мій прекрасний!
Любить людей мене навчила мати.
Присипані снігом матусині скроні, та теплі, як промінь, ласкаві долоні.
Горджуся, що батькові руки святі мене зігрівали і гріють в житті.
Спасибі тобі, дідусю, за те, що ти дав мені!)

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!

Емоційно-оцінний діалог

Діалоги, у яких висловлюється схвалення, осуд, захоплення, несприйняття, співчуття, жаль, впевненість, сумнів, є емоційно-оцінними.

У таких діалогах використовується емоційно забарвлена лексика із значенням оцінки (звитяжець, пустобрех, чепуруха), емоційно насажена фразеологія (Три копійки у кафтані, зате на сто гривень чвані), суфікси, що передають оцінку предмета (панок, парубійко, дівуля, товпище).

Емоційності діалогові надає використання вигуків (ой, гей, нумо) та вживання окличних речень.

63. Народні усмішки прочитати за особами. Які виражальні засоби мови надали діалогам емоційності?

- Негайно, капосний хлопчиську, злізь із дерева, бо не знаю, що з тобою зроблю!
- гукає мати.
- Ой,мамцю, поки ви надумаете, що зі мною зробити, я ще посиджу,- відказує синок, обриваючи яблука.

На шкільний вечір запросили батьків. Учитель звернувся до одного з них:

- Гляньте, як химерно деякі школярі вдягнені. Куди батьки, скажіть мені, дивляться? Приміром оте створіннячко: у штанях, волосся обчиржене... Як ви гадаєте, то дівчина чи хлопець?
- Це моя доця.
- Ой, вибачте, якби ж я знав, що ви її тато.
- Я її мама.

64. Скласти й “проговорити” за особами емоційно-оцінний діалог, який міг би відбутися між дочкою (сином) та матір’ю (батьком) щодо шкільного вечора, на який було запрошено батьків усіх учнів.

9. СТИСЛИЙ ПЕРЕКАЗ ТЕКСТІВ ХУДОЖНЬОГО СТИЛЮ

65. Розглянути таблицю.

Художній стиль	
Основна функція	Образне відтворення дійсності та емоційний вплив на читача або слухача
Сфера вживання	Тексти художньої літератури
Основні види висловлювань	Оповідання, повість, роман, вірш, поема, драма, казка, байка, притча
Загальні ознаки	Образність, емоційність, виразність
Мовні ознаки	Використання слів у переносному значенні, синонімів, антонімів, омонімів. Використання усіх пластів лексики (застарілих слів, неологізмів, професійних слів, жаргонізмів, просторічних і т.ін.)

66. Прочитати текст, визначити його стильову належність. Свою думку обґрунтувати, використавши інформацію з таблиці.

До українців

Я запитую в себе, питаю у вас, у людей,
Я питаю в книжок, роззираюсь на кожній сторінці:
Де той рік, де той місяць, той проклятий тиждень і день,
Коли ми, українці, забули, що ми - українці?

І що є в нас душа, повна власних чеснот і щедрот,
І що є у нас дума, яка ще од Байди нам в'ється,
І що ми на Україні - таки український народ,
А не просто населення, як це у звітах дається.

І що хміль наш - у пісні, а не у барилах вина.
І що щедрість - в серцях, а не лиш у крамничних вітринах.
І що є у нас мова, і що українська вона,
Без якої наш край - територія, а не Україна.

.....

Українці мої! Як гірчать мені власні слова...
Знаю добре, що й вам вони теж - не солодкі гостинці.
Але мушу казати, бо серце, мов свічка, сплива,
Коли бачу, як люто себе зневажають вкраїнці.

Я вже й сам ладен мовить: "Воно тобі треба!..Стерпи!"
Тільки хочу, вкраїнці, спитати у вас нелукаво:
Ради кого Шевченкові йти було в Орські степи?
Ради кого ховати свій біль за солдатську халяву?

Та хіба ж не впаде, не закотиться наша зоря,
І хіба не зотліє на тлін українство між нами,
Коли навіть на згарищі долі й зорі Кобзаря
Ми і досі спокійно себе почуваєм хохлами?

Українці мої! Дай вам Боже і щастя і сил,
Можна жити й хохлом і не згіркне від того хлібина.
Тільки ж хто ж колось небо прихилить до ваших могил,
Як не зраджена вами, зневажена вами Україна...

Віктор Баранов.

Художній стиль має такі підстилі: ліричний (використовується в художніх творах про внутрішній світ людини, її настрої, почуття й переживання), драматичний (застосовується у творах, в основу яких покладено дію та розмови дійових осіб) та белетристичний (у прозових художніх творах).

67. Прочитати текст, визначити його тему та головну думку. Дібрати до тексту заголовок. Визначити стиль тексту, свою думку обґрунтувати. З'ясувати, до якого підстилю слід віднести текст. Скласти план стислого переказу тексту, за планом написати переказ.

Уже третій тиждень тягнув Кобзар важку солдатську лямку. Він жив подвійним життям. Одне було у всіх на очах: на плацу та в смердючій і гамірливій казармі. Інше було таємне й глибоке, і здогадуватися про нього могли лише друзі. А сторонні й не підозрювали, що в душі його бринять нечутні пісні, сплітаються рими, народжуються образи...

Коли випадав вільний день, Шевченко йшов у степ, до річки Орі, яка впадала в Урал за дві-три версти від фортеці. І там, упевнившись, що ніхто не йде за ним назирці, Тарас Григорович влаштовувався в густих кущах, витягав з-за халяви крихітну записну книжечку і писав вірші рідною українською мовою, якою тут ніхто не говорив, навіть не розумів її.

Думки Шевченка завжди були на батьківщині. Варто було йому заплющити очі або й просто замислитись, як поставала перед ним його рідна Кирилівка, або безмежно дорогий стародавній Київ, що пишно розкинувся по зелених берегах Дніпра, або яка-небудь з гостинних садиб, де подовгу жив поет, малював портрети хазяїв і одночасно працював над віршами. Завжди, завжди був він душею там, де страждав його рідний народ, його кривні сестри й брати, і, як Антей, припадаючи хоча б у думках до рідної землі, зміцнювався від цього духом і писав. Він кликав до себе ці солодкі й одночасно гіркі думки, як кличуть улюблених голубів, благав їх не відлітати, не покидати його на чужині і малював у своїх віршах картини українського села.

Село потопало в кучерявій зелені садів, світилось білосніжними хатками серед струнких тополь. Так, це був рай земний, але поруч, на горі, височів панський палац, де для вічних бенкетів були завжди потрібні гороші. От і відбирали в селян останню теличку, останню виснажену шкапину, без якої не зорати злиденної смуги, продавали крамьям урожай, рокуючи село на голод.

Так Шевченко написав поему "Княжна". Закипало серце гнівом і ненавистю, слова ставали міцними, як удари канчука. На папері народжувались рядки, яким судилося тільки через кільканадцять років дійти до читача, коли вже й кріпацтво скасували.

Натішившись солодкою мукою творчості, Кобзар повертався до казарми, усвідомлюючи те, що навіть тут, у неволі, служить він рідній землі...

За Зінаїдою Тулуб.

68. Прочитати текст, визначити його тему, головну думку. Дібрати до тексту заголовок. Назвати поєднані в тексті типи мовлення. З'ясувати стиль

тексту, свою думку обґрунтувати. За самотійно складеним планом написати стислий переказ.

До Петербурга приїхали Марковичі. Опанас - колишній братчик, один з молодших членів Кирило-Мефодіївського товариства. Марія Олександрівна, Маруся Марковичева - його дружина.

Знайомі казали:

- Приїхала Марко Вовчок з чоловіком.
- Приходьте, сьогодні у нас буде Марко Вовчок з чоловіком.

Була вона якась особливо гарна? Ні, зовсім ні. Просте кругле обличчя було блідуватого кольору - вона часто хворіла, інколи головний біль годинами не давав працювати. Хіба що струнка постать була непогана, хіба що тугі русьві коси, які закладала віночком на голові? Хіба що очі, великі, ясні, блакитно-сірі? Очі дивились прямо, у них світився розум, природжений гумор, якого побоювались. Молода двадцятичотирирічна письменниця була без прикрас, без манірності, без умовностей етикету, не розв'язна і не замкнена. Така як є. Не можна було не віддати належного смаку, з яким вона одягалась. Скромно і елегантніше від усіх. І що там не кажи, принадною окрасою українського гуртка в Петербурзі була саме вона - молода письменниця, самотійна жінка Марко Вовчок.

Ще вона не приїхала до Петербурга, а Тарас Григорович прямо гвалт здійняв, щоб приготувати від усіх подарунків Маркові Вовчку. Він сам вибрав золоту обручку.

З цим дорогим подарунком Маруся Маркович одержала ще коштовніший. Шевченко присвятив їй вірш "Сон". Усі земляки знали його тепер напам'ять.

...Хорошим зимовим вечором Марія Олександрівна та Іван Тургенєв підійшли до Академії. Маруся вже приходила до Тараса Григоровича не раз, а втім, знову трохи не заблукала в академічних коридорах і переходах. От, нарешті, потрібні двері!

На жаль, Шевченка не було вдома. Та чекати довелось недовго. Він увійшов у високій смушевій шапці, а пальті, схожому на свитку. Побачивши Марусю, він усміхнувся доброю, привітною усмішкою, здоровкаючись з гостями.

Марія познайомила Шевченка з Тургенєвим. Напруженість перших хвилин знайомства поступово зникла. Цьому допомогла Маруся. Вона трималась як дома. Зібрала на стіл чай, запросила.

- Адже я донька, - пояснила вона Тургенєву. - Тарас Григорович сам назвав мене донею.

Вона почала перегортати перед Тургенєвим Тарасові невольничі малюнки. Показала малесеньку, оправлену в дешеву обкладинку книжечку. В неї Шевченко записував у неволі вірші й ховав за халявою. Тургенєв подивився зворушено на цю крихітну захаявну книжечку.

- Кого ви порадите читати, щоб швидше вивчити українську мову? - спитав Тургенєв у Шевченка якось згодом.

- Марка Вовчка! Він один володіє найкраще нашою мовою,- не задумуючись, відповів Кобзар.

За Оксаною Іваненко.

10. ОПОВІДАННЯ НА САМОСТІЙНО ОБРАНУ ТЕМУ

69. *Визначити тему кількох нещодавно вивчених на уроках літератури художніх творів. Яким чином пов'язані тема твору та його головна думка (ідея)?*

Тема - життєві явища, що їх відібрав письменник для художнього відтворення; те, що зображено в творі, про що він написаний.

Тема твору нерозривно пов'язана з його ідеєю, з тим, як оцінюється зображуване, який з нього випливає висновок.

70. *Прочитати. Використавши подану в тексті інформацію, дати відповідь на питання: яким чином композиція художнього твору залежить від обраної письменником теми? Що ще впливає на побудову твору?*

Композиція (лат. - будова, складання, поєднання, зв'язок) - побудова літературного твору, розташування у певній послідовності всіх його частин (розділів, епізодів, сцен, картин, образів), продумане розгортання подій і групування та розстановка персонажів. Композиція зумовлена задумом письменника, логікою зображеного, світоглядною позицією автора, нормами обраного жанру, орієнтацією на адресата.

Важливу композиційну роль у художньому творі відіграє *сюжет* - система пов'язаних між собою подій, у яких розкриваються особливості характеру персонажів і весь зміст (тобто тема) твору.

В основу сюжету завжди покладено якийсь підказаний життям *конфлікт*. У зв'язку з тим, що цей конфлікт за певних обставин виникає, розвивається, досягає найбільшої гостроти і потім розв'язується, у сюжетному ланцюгу подій умовно виділяють такі основні елементи (сюжетну схему): *експозиція, зав'язка, кульмінація і розв'язка*.

Складниками композиції, крім сюжету, є позасюжетні елементи: *описи, авторські відступи, обрамлення*.

З посібника.

71. Прочитати перелік пропонованих для оповідання тем. Які персонажі могли б діяти в оповіданні, створеному на кожному з тем? Обміркувати зав'язку, кульмінацію та розв'язку кожного з оповідань. Сформулювати імовірну ідею (варіанти ідеї) кожного з оповідань.

- Самопожертва матері заради порятунку дитини (власної або чужої);
- врятування (збереження) безцінної національної реліквії із загрозою для власного життя;
- порятунок планети від знищення інопланетною цивілізацією або електронними механізмами, які збунтувалися проти людей (для фантастичного оповідання).

72. Скласти оповідання на одну із зазначених у попередній вправі тем. Записати текст оповідання, дібрати заголово

73. Дібрати тему для оповідання із:

- спогадів про дитинство;
- розповідей про родовід своєї сім'ї;
- історичних відомостей про місцину, де ви народились;
- історії вашої школи;
- фантастичних ситуацій, які запам'яталися вам із науково-художньої літератури або кінофільмів.

74. Продумавши композицію оповідання на дібрану тему, обміркувати його головну думку, вибудувати сюжет, передбачити позасюжетні елементи. Написати оповідання.

СПІЛКУЙМОСЯ ПРАВИЛЬНО!

Діалог-волевиявлення

Якщо метою спілкування є спонукання співрозмовника до дії, у

*реченнях-репліках уживається дієслово у формі **наказового способу** (наказ, порада, пропозиція, погроза: встань, подай, начувайся), **умовного способу** (чемний наказ : зачинив би двері, подала б руку), у **неозначеній формі** (категоричний наказ: устати, подати, зачинити).*

У репліці-відповіді може бути висловлена згода або незгода виконати наказ, пропозицію, прохання.

75. Скласти та “проговорити” за особами діалог між двома дев’ятикласниками, які разом готуються до контрольних робіт (екзаменів) з мови та з математики. Один з них краще розуміється на математиці, інший краще за свого товариша знає мову. Використати репліки-спонукання.

76. Скласти діалог, який міг би відбутися між директором школи та батьками дев’ятикласника, які просять дозволити їхньому синові достроково скласти іспити у зв’язку з переїздом родини до іншого міста.

11. ДІЛОВІ ПАПЕРИ. ЗАЯВА. АВТОБІОГРАФІЯ

77. Розглянути таблицю. Розповісти, коли й за яких обставин вдається до офіційно-ділового стилю кожен школяр.

Офіційно-діловий стиль	
Основна функція	Повідомлення та волевиявлення (наказ, вимога або припис).
Сфера вживання	Дипломатія. Юриспруденція. Справочинство. Економіка. Торгівля.
Основні види висловлювань	Закон, постанова, конвенція, нота, наказ, статут, угода, громадянські та карні акти, кримінальний кодекс, канцелярське листування, ділові папери (заява, автобіографія, протокол, доручення, розписка, план, звіт, характеристика і т.ін.)
Загальні ознаки	Наказовий характер викладу, офіційність, логічність, об’єктивність, конкретність, стислість, знеособленість та стандартизованість викладу.
Мовні ознаки	Вживання слів у прямому значенні, використання термінів (юридичних, дипломатичних, військових та ін.), складноскорочених та скорочених слів, усталених зворотів (мовних кліше), переважання

	віддієслівних іменників, використання неозначеної форми дієслова у значенні наказового способу, вживання складних речень, вставних слів, прямий порядок слів у реченнях.
--	--

78. Прочитати. Визначити стиль висловлювання. Свою думку довести, використавши інформацію з таблиці.

Стаття 53. Кожен має право на освіту.

Повна загальна середня освіта є обов'язковою.

Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пілг учням і студентам.

Громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі.

З Конституції України.

У офіційно-діловому стилі виділяють такі підстили: дипломатичний (використовується у політиці та міжнародних стосунках), законодавчий, або юридичний (застосовується у юриспруденції, судочинстві) та адміністративно-канцелярський (у справочинстві).

79. Прочитати. З якою метою складено документ? Визначити тип ужитого в тексті заяви речення, з'ясувати, якою частиною мови виражено присудок. Вказати наявні в тексті документа реквізити (обов'язкові дані).

Директорові середньої школи № 20
міста Києва Семенченко Т.В.
учня 9 класу Ковалю Ю.С.

ЗАЯВА

Прошу зарахувати мене до 10 класу керованої Вами школи.

15.У.1999р.

Ю. Коваль.

80.Прочитати. Використавши подану в тексті інформацію, створити пам'ятку "Як скласти заяву". У якому стилі складаються пам'ятки? Чому?

Заява - документ, який містить пропозицію або прохання однієї чи кількох осіб до установи чи керівної особи. Це один з найпоширеніших ділових паперів.

Заяву пишуть від руки і в одному примірнику. Стандарт передбачає для заяви такі **реквізити**:

- 1) назва організації, установи чи посади особи, яким подається заява (вказується праворуч, на останній третині рядка);
- 2) відомості про того, хто подає заяву (розміщуються колонкою нижче першого реквізиту);
- 3) назва документа - "заява" (пишеться посередині);
- 4) текст заяви (з абзаца й з великої букви);
- 5) дата й підпис (під текстом, підпис - праворуч, дата - з лівого боку).

Заяви бувають **прості** (містять лише прохання чи пропозицію) й **складні, мотивовані** (подається обґрунтування прохання чи пропозиції, може наводитися перелік документів, що додаються до заяви).

З посібника.

Словник.

Стандарт - зразок, еталон.

81. Використовуючи як зразок поданий у вправі 80 текст документа, скласти (від свого імені) такі заяви:

- про зарахування до професійно-технічного училища;
- про допущення до вступних іспитів у радіотехнічному (автодорожньому) технікумі.

82.Витлумачити лексичне значення кожного з поданих слів, за потреби звернувшись до довідки.

Автопортрет. Автономія. Автонім. Автобіографія.

Довідка.

Портрет художника. Самоврядування незалежність в управлінні. Справжнє ім'я автора твору, на противагу імені вигаданому - псевдоніму. Опис власного життя.

83.Прочитати. Розповісти про призначення автобіографії та особливості її складання.

Автобіографія - життєпис особи, складений нею самою. Цей документ - один з небагатьох, що складається від першої особи. Проте не слід зловживати займенником “я”. Граматичне значення першої особи краще передавати за допомогою особових закінчень дієслів.

Автобіографія має відбивати найголовніші моменти життя особи, її трудової діяльності.

Заголовок “автобіографія” записується посередині рядка з великої букви. Тоді документ розпочинається словами “Я, Петренко Микола Григорович, народився...” Рідше зустрічається такий варіант: “Автобіографія Кузьменчук Ірини Миколаївни”. Перший рядок у такому випадку починається так: “Я народилася...”

В автобіографії мають зазначатися такі відомості: а) прізвище, ім'я та по батькові того, хто її склав; б) дата народження; в) місце народження; г) хто батьки; г) де жив; д) інформація про навчання; е) про трудову діяльність; ж) короткі відомості про склад сім'ї. У кінці зазначається дата і ставиться підпис.

Кожне нове повідомлення слід записувати з абзаца. Дата позначається ліворуч, підпис автора ставиться справа під текстом. Автобіографія пишеться від руки.

Автобіографія - документ - який містить найбільше відомостей про людину. Виклад фактів у автобіографії має бути вичерпним та лаконічним.

84. Прочитати. Використавши текст документа як зразок, скласти автобіографію. Розповісти, у яких випадках складається автобіографія, навіщо вона потрібна. Чому не можна сказати “моя автобіографія”?

Автобіографія

Я, Калиниченко Юрій Володимирович, народився 10 березня 1979 року в місті Києві.

1986 року вступив до Київської середньої школи № 278, яку закінчив 1997 року.

Того ж року вступив на перший курс філологічного факультету Національного педагогічного університету імені М.Драгоманова. Зараз навчаюсь на 3 курсі.

Мій батько - Калиниченко Володимир Іванович, учитель фізики середньої школи № 57 м.Києва. Мати - продавець магазину продовольчих товарів.

25.04.1999р.

Калиниченко.

12. ПОНЯТТЯ ПРО СТИЛІЗАЦІЮ

Стилiзацiя - це свiдоме наслiдування певного стилю, фольклорного чи лiтературного жанру, творчої манери певного письменника. Наприклад, поезiю I.Франка “Червона калино, чого в лузі гнешся?” стилiзовано пiд народну пiсню, вiрш Ю.Федьковича “Думи мої” є наслiдуванням однойменного твору Т.Шевченка.

Стилiзацiя спроможна охоплювати лексику, граматику, синтаксис тощо.

Поширеною є бiблiйна стилiзацiя (на рiвнi лексики, фразеологiї, синтаксису): “Исаїя. Глава 35”, “Подражаніє Іезекіїлю (Глава 19) Т. Шевченка і т.ін.

85. Прочитати початок поезії Івана Франка та початок народної балади. Що дає підстави вважати вірш стилізацією? Яку народнопоетичну лексику використав письменник? Прокоментувати наслідування Іваном Франком граматики та синтаксису поданого народного твору.

Поезія Івана Франка

***

Червона калино, чого в лузі гнешся?

Чого в лузі гнешся?

Чи світла не любиш, до сонця не пнешся?

До сонця не пнешся?

Народна балада

Червона калино, чого в гаю стоїш?

-Червона калино, чого в гаю стоїш?

Чи дощу жалаєш, чи ся суші боїш?

-Дощу не жадаю, суші ся не бою,

Буйний вітер віє, я високо стою.

86. Прочитати текст духовного гімну “Боже Великий, Єдиний” (слова О.Кониського на музику М. Лисенка). Чи можна вважати цей твір стилізацією? Своєю думку обґрунтувати.

Боже Великий, Єдиний,
Нам Україну храни,
Волі і світла промінням
Ти її осіни.

Світлом науки і знання
Нас, дітей, просвіти,
В чистій любові до краю
Ти нас, Боже, зрости.
Молимося, Боже єдиний,

Нам Україну храни.
Всі твої ласки, щедроти
Ти на люд наш зверни.
Дай йому волю,
Дай йому долю,
Дай доброго світа.
Щастя дай, Боже, народу
І многая, многая літа!

87. Прочитати молитву. Яке призначення молитви? У якій сфері суспільного життя звучать молитви, проповіді, псалми? У якому стилі їх складають?

Молитва за Україну

Боже Великий! Боже Всесильний! Ми, грішні діти Твої, у покорі сердець наших, приходимо до Тебе і схиляємо голови наші.

Отче! Прости провини наші та провини батьків, дідів і прадідів наших. Прийми нині, благаємо Тебе, щиру молитву нашу і подяку нашу за безмежне милосердя Твоє до нас. Вислухай наші молитви і прийми благання змучених сердець наших. Благослови нашу Батьківщину Україну, волю та щастя їй дай.

Премилосердний Господи, усім, хто вдається до Тебе з благанням, ласку Твою подай.

Благаємо Тебе, Боже Добрий, за братів і сестер наших, що на засланні, у в'язницях, на тяжких роботах перебувають, караються й мучаться. За вдовиць, за сиріт, за калік і немічних, і за тих, що Твого Милосердя та допомоги Твоїї потребують.

З'єднай нас усіх в єдину велику Христову сім'ю, щоб усі люди, як брати, славили Величне ім'я Твоє завжди, і нині, і повсякчас, і на віки вічні. Амінь.

З молитовника.

88. Прочитати текст, скласти його план. За планом розповісти про конфесійний стиль. У яких відомих вам творах Т.Шевченка наявні елементи конфесійного стилю? Чи можна це вважати ознакою стилізації?

Хліб, вино, учитель, син, сестра, віра - ці слова звично вживаємо у прямому значенні, і навпаки, слова типу *воскресати, сповідувати, святий, рай, ірод, гріх* - переносно. І здається, що між ними немає нічого спільного. Та є така сфера спілкування, котра об'єднує ці слова. Вона не нова, хоч довго була під заборонаю для нас, українців в Україні. Це спілкування людської душі з богом через церкву.

Воно почалося віддавна, з часів прийняття християнства київським князем Володимиром Великим 988 року. І звичайно ж, разом із вірою прийшло і Слово

Боже. То були святі книги - культові твори, перекладені спочатку старослов'янською мовою, а згодом - церковнослов'янською, причому тексти (приблизно з XIV ст.) читалися по-українському. З середини XVI ст. у церкві використовується також староукраїнська, про що свідчать численні переклади фрагментів Біблії (наприклад, Пересопницька Євангелія 1556-1561 р.р.). Отже, у XVI-XVII ст. в українській (староукраїнській) мові склався і функціонував такий її різновид, як конфесійний стиль, котрий обслуговував релігійні потреби суспільства того часу. Проте з 1686 р. українська церква, а разом і служба в ній українською мовою були заборонені. Богослужіння відбувається церковнослов'янською, причому ті самі тексти читаються вже по-російському. Конфесійний стиль як різновид нової української мови відроджується в XIX ст., коли з'являються в 40-х роках переклади Євангелії Маркіяна Шашкевича, а 1845 р. - знамениті псалми Т.Шевченка. У 60-х роках переклад Євангелії здійснює П.Морачевський. Перекладали Святе письмо також П.Куліш разом з І.Пулюєм, а після смерті П.Куліша його працю закінчував І.Нечуй-Левицький, так що 1903 р. з'явилася вся Біблія українською мовою. У перші десятиліття XX ст. конфесійний стиль стає повноцінною складовою української літературної мови.

Після остаточного нищення (у середині 40-х р.р.) української церкви конфесійний стиль, природно, занепадає. До кінця 80-90-х р.р. він функціонує лише за межами України - там, де українські емігранти організуються в релігійні громади.

Реабілітація української церкви стимулювала відродження конфесійного стилю.

Що ж вирізняє мову існуючих в Україні культів? Що дає підстави долучити її до загальновідомих п'яти стилів?

Найприкметніша риса стилю - значна кількість так званих *маркованих слів*, тобто пристосованих до використання саме в конфесійному стилі. Серед них слова, зрозумілі обмеженому колу людей (*стихира* - церковна пісня з біблійним сюжетом; *дискос* - невелика таріль, куди кладеться хліб для освячення й перетворення його у тіло Христове). Чимало слів, що зрозумілі кожному віруючому: *провидіння, архангел, послух, херувим*. Дуже характерними є складні слова: *Богочоловік, Божоявлення, Богородиця, водосвяття, чудотворець, триєдиний*. Є усталені словосполучення типу *Небесний Отець, Царство Боже, раб Божий, Тайна вечеря, Святий Дух, Божя воля*.

Конфесійний стиль має також синтаксичні прикмети. Найвиразніша з них - це інверсійний порядок слів у реченні (*А Ісус їм сказав: "Пророка нема без пошани, хіба тільки в вітчизні своїй та в домі своїм!* (Біблія.) та словосполученні (*Матір Божа, Син Божий, Різдво Христове*), що підкреслює урочисту піднесеність мови релігійного змісту.

Мова культових творів дуже образна, є ній багато алегорій (*Пошліть на роботу серпа, бо жниво дозріло* (Біблія); *Ті, що були сліпими, знову можуть*

дивитися очима віри. Ті, що були глухими, знову можуть чути очима віри. (“Християнський голос”).

Конфесійний стиль уже зараз є повноцінним складником літературної мови. Поновились і традиційна роль стилю - роль потужного джерела поповнення виражальними засобами інших стилів. (За Н.Дзюбишиною-Мельник.)

89. Прочитати. Під твір якого стилю і якого жанру стилізовано поданий текст? Свою думку обґрунтувати.

Отче наш, Тарасе всемогутній,
Що створив нас генієм своїм,
На моїй землі, як правда, сущий,
Б'ючий у неправду, наче грім.
Ти, як небо, став широкоплечо
Над літами, що упали в грузь;
Віку двадцять першого предтечо,
Я до тебе одного молюсь.
Дай нам силу ідолів знімати
З п'єдесталів чорної олжі,
Бурити казарми й каземати,
Де виймають душу із душі.
Поклади нам сонце на зіниці -
Променем туди, де непроглядь.
Хай підносять очі люди ниці,
Хай в незрячих більма погорять.
Мислям нашим дай ясне поління,
А поетам - спину, що не гнесь.
Дай нам пам'ять на тисячоліття,
Непокору і любов на днесь.
Да святиться слова блискавиця,
Що несе у вічну далечінь
Нашу думу й пісню. Да святиться
Між народами твоє ім'я. Амінь!

Дмитро Павличко.